

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VII istungjärk.

166. koosolek.

9. juulil 1931.

Sisu:

1. V. Maaker'i sõnavõtmine isiklikus asjas.
2. Järgmise koosoleku määramine.
3. Põllutöökoja seadus — I lugemisel.
4. Käitise tööliskonna asutiste seadus — I lugemisel.
5. Öppe- ja kasvatusetöö ülevälve seadus — I lugemisel.
6. Öppejõudude teenistuse seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. V. Maaker'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

V. Maaker: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Politiline õhkkond Riigikogus kahe tiiva — kogude ja sotside — koalitsiooni puhul on sarnaseks muutunud, et opositsioonis olevate keskrühmade Riigikogu liikmetel Riigikogus viibimine on mõttetuks osutunud.

Erakondlikus saagijagamise tuhinas on kogud ja sotsialistid läinud niikaugele, et rahvale vajalikud ja hädapärased küsimused lahendamist ei leia. Raskel majanduslikul ajajärgul, eriti kus põllupidajad äärmistes raskustes vaevlevad, arutab Riigikogu ja võtab vastu seaduse eelnõusid, mis meie majandusele, eriti meie põllumehele uusi maksukoormatusi peale panevad.

Kokkuhoiu asemel lajutatakse ja jagatakse erakondlikku söödamaad. Kõik ettepanekud, mis meie rühma poolt olukorra parandamiseks on tehtud, maetakse või hääletatakse maha.

Juhataja: Kõneleja, ma sain aru, et Teie küsisite sõna isiklikus asjas.

V. Maaker: Meie oleme nõudnud kokkuhoiu, ülearuste asutuste, nagu maa-valitsuste, kaotamist j.n.e., neid nõudeid ei panda tähele. Selge on, et Riigikogu enamus — kogud ja sotsialistid — need ettepanekud ja nõuded maha hääletab. Sellepärast pean mina isiklikult Riigikogu töötamise asjatuks ja panen tänasest päevast Riigikogu liikme volitused maha. (Käteplaksutamine.)

Härrad rühmakaaslased ja teised, kes ei ole nõus praeguse valitsuse tegevusega, kes praegust saagijagamist õigeaks ei kiida, minu arvamine on, et tagajärjeta on siin sõnu kulutada, vaid tarvis on minna rahva juurde ja rahvale selgeks teha, missugune olukord valitseb Toompeal. (Käteplaksutamine.)

Juhataja: Ma palun Riigikogu liikmeid kuulata. Kuigi rkl. Maaker teatas, et ta Riigikogu liikme volitused maha paneb ja ühes sellega esitab ka Riigikogu juhatusele sellekohase teadaande, juhatus seda veel otsustanud ei ole, seega on rkl. Maaker veel Riigikogu liige, ja ma olen sunnitud tegema talle märkuse selle eest, et ta oma isiklikus teadaandes nimetas Riigikogu tööd, nagu ma aru sain, saagijagamiseks.

2. Järgmise koosoleku määramine.

Juhataja: Ma avaldan juhatuse ettepaneku,

pidada järgmine koosolek reedel, 10. juulil kell 10 homm. päevakorraga, mis sisaldaks käesoleva koosoleku päevakorra punktid 1—6.

Kui mõni seaduseelnõu, mis praegu I lugemisel, peaks vastu võetama, siis tuleks see II lugemisele, ja juhatus kannab selle eest hoolt, et I lugemisel poolelijäänud eelnõud tuleksid ettepoole.

Ettepanek võetakse vastu.

3. Põllutöökoja seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Holberg**.

Üldkomisjoni kaasaruandja **A. Leps**.

A. Kornell: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Üks tähtsamaid küsimusi, mille pärast käesoleva seaduse juures vaielused üles on kerkinud ja mis meile vastuvõtmatuks teeb selle seaduse praegusel kujul, on nimelt see asjaolu, et põllutöökoja valimistest osavõtt on siduvaks tehtud 5 ha põllumajanduslikult kasutatavast maaalast. Härra Põllutööminister püüdis seda normi kaitsta seega, et ei olevat siin võimalik öelda, missugune alammäär on õige, kas võtta kolm, kuus, seitse või kümme ha, kuid on välja mindud ühest põhimõttest, see on sellest, et kõik, kelle peasissetuleku allikaks on põllupidamine, peaks pääsema kotta. Kui see nii on, siis

ei tohiks kaugeltki juttu olla 5 ha põllumajanduslikult kasutatavast maa-ala alamäärast, vaid siin seaduses peaks siis see põhimõte ka fikseeritud olema. Aga just seda põhimõtet ei tahetudki selle seadusega kätte saada. Härra Põllutööminister juhtis Riigikogu liikmeid maale. Tema ütles: Minge vaadake, millest elavad need 4—5-hektaarilise maa kasutajad. Mina viibin suurema osa aastast põlluharijate hulgas, eriti väikemaapidajate keskel, ja sellepärast tunnen nende elu-olu paremini kui härra Põllutööminister, kellel vaevalt selleks aega jätkub, et maale minna ja vaadata, kuidas need väikemaapidajad seal tööpoolest elavad, sellepärast oleks soovitatav, et härra Põllutööminister läheks maale ja vaataks, kuidas lugu tööpoolest on. (V a h e l h ü ü e.) Teame, et väikekõhapidajad on elujõuetud, ja kohad vajavad juurdelõikeid, kuid ei tohi kunagi ära segada kaht mõistet, mis tähendab elujõuetu koht ja mis tähendab koht, kus peasissetuleku allikaks on põllupidamine. Varematal aegadel kohakasutajad leidsid maapidamise kõrval suuremaid võimalusi kõrvaltöökaks. Viimasel ajal on aga suuremal määral maapidajatel see võimalus kadunud just majandusliku depressiooni tagajärjel. Sellepärast on need inimesed sunnitud elatuma peamiselt põllumajandusest, mille tagajärjel nemad on intensiivselt rakendunud tööle ja tihtipeale poolnäljas elavad seal ja nendel ei ole teist sissetulekuallikat, kui see väikene maalapikene. Ja kui see nii on, siis on arusaadav, et need inimesed peaksid sinna kotta pääsema. Mis teeb aga nüüd valitsus selle küsimuse lahendamisel? Kui tema arusaamisele on jõudnud, ja mis isenesest rõõmustav on, nagu Põllutööminister tähendas, et maapidamised, kus on alla 20 ha maad, loetakse elujõuetuteks, siis peaks ka nüüd härra minister sellest järeldused tegema ja astuma samme, et rasket olukorda parandada. Viimasel ajal kohtadel, kus maakorraldusetööd käimas, on vastatud inimestele, kellel 3—5 ha maad ja kes juurdelõikeid soovivad, Põllutööministeeriumi ametnikkude poolt, et teie kohad on elujõulised ja ei vaja juurdelõikeid. Härra Põllutööminister tunnistab, et 3—4 ha kohad on elujõuetud, ministrile alluvad ametnikud aga tunnistavad, et 3—4 ha kohad on elujõulised ja neile juurdelõikeid ei anta. Kus on siin kindlus? Kui on tunnistatud valitsuse poolt elujõuliseks kohad, mis alla 5 ha, siis peaksid need ka põllutöökotta pääsema, sest sellele põhimõttele on ju rajatud põllutöökoda seadus. Kui rkl. Joonas või keegi teine vahele hüüdis, et on raske kindlaks teha, kellel on peasissetuleku allikaks põllupidamine, siis arvan mina, et see küsimus ei ole raske lahendada, sest

vastavad nimekirjad seatakse kokku vallavalitsustes, kus on teada maakasutajate seisukord, ja seepärast võivad vallavalitsused kindlalt konstateerida, kelle sissetulek on põllupidamine ja kellel ta seda ei ole. See minu arvates ei tekita raskusi. On kujunenud välja hoopis kentsakas lugu. Näiteks kooliõpetajad ja riigiteenijad, kes palgamaid kasutavad, pääsevad põllutöökotta. Nende peamiseks sissetulekuallikaks on ju palk, kuna põllumajandusest saadud tulu nende kõrvalteenistuseks tuleb lugeda. Need aga, kelle peamiseks sissetulekuks on põllumajandus ja ei oma 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maa-ala, ei pääse kotta. Kelle jaoks siis põllutöökoda tarvis on, kas neile, kes elavad põlluharimisest, või neile, kelle kõrvalteenistus see on? Kui meie sedaviisi tegema hakkame, siis meie ei talita õiglaselt ja ei käi õiget rada. Tulles juurdelõigete küsimuse juurde pean konstateerima, et nüüd, kus ringkonnavalitsejaid hakatakse kaotama, on tarvis, et likvideerimise tagajärjel vabanevad maad lähiksid tõeliselt neile, kes seda hädasti vajavad.

J u h a t a j a: Rkl. Kornell, palun tulla päevakorra juurde. Teie räägite juurdelõigetest, mitte aga põllutöökodast.

A. K o r n e l l: On tähtis, et põllutöökoda seadus muudetakse nii, et põllupidajad mitte kojast välja ei jääks. Seepärast olen sunnitud märkima, et praeguse valitsuse töökava juurdelõigete suhtes meile vastuvõetav ei ole. On tekkinud olukord, kus neid maid ei kasutata juurdelõigete otstarbeks, vaid hakatakse looma teemeistrite ja teehööveldajate kohti.

J u h a t a j a (koputab haamriga): Rkl. Kornell, ma kutsun Teid veel kord päevakorra juurde.

A. K o r n e l l: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teie katsute salomoonliku tarkusega meie põlluharijate kihti raiuda pooleks, küsimata, kas pooled sellest nõus on. Ma soovitsaksin teil minna maale ja kuulata, mis rahvas räägib teie katsete ja tegude kohta. Ma saan aru, et põllutöökoda vastutasuks sotsialistlikule rühmale on lubatud, nagu selgub, sügiseks anda töölistkoda. Kuid ei ole kaugeltki kindel, et see töölistkoda teile antakse, sest Põllutööminister ütles: ja kui meie ei karda töölistklassi organiseerimist, siis las tulla ka põllutöölise koda. Aga meie ei tea, missugused tuuled sügisel puhuvad. Kui analüüeerida praeguse koalitsiooni abielu, siis näeme, et see ei ole tekkinud puhtast hingelisest armastusest, vaid kaasavara saamise põhjusel. Aga abielu, mis ei ole rajatud armastusele, vaid ainult

kaasavarale, ei ole tihtipeale püsiv. Kui kaasavara läbi priisatud, võivad puhuda teised tuuled, ja sellepärast ei või kindel olla, et sügiseni see valitsus püsima jääks ja oma lubadused täidaks. Ja kui see valitsus sügiseni püsima jääkski, vaatamata sellele, et kõik juba esimeses armastuse hoos ära on jagatud, ei ole meil siiski mingit ülevaadet, milline see tööliskoda välja tuleb. Kui meil näha oleks tööliskoja konstruktsioon, võiksime otsustada, kas selle koja alla mahuvad ka väikemaapidajad, alles siis saaksime otsuse anda põllutöökoja vastuvõtmiseks. Kui näha oleks, et väikemaapidajate huvid saaksid kaitstud tööliskojas, siis oleks meil raske põllutöökoja seaduse vastu seista. Aga mulle tundub, et kavatsetav tööliskoda saab kutseesindajate kojaks, kus rõhku pannakse peamiselt töölisklassi järje tõstmisele. Kuna kõik need summad, mis seni kasutati väikekohtade korraldamiseks ja agronoomiliseks nõuandmiseks, lähevad põllutöökojale, võib arvata, et tööliskojale väga vähe summasid järele jääb. Ja kui summasid leitaks, siis võib arvata, et need erilise maksustamise näol tulevad ja need võivad väga koormavaks osutuda maksjaile. Sellepärast ei saa öelda, et nende inimeste tulevik, keda meie põllutöökoja alt välja jätame, kindlustatud oleks, mispärast meie praegust põllutöökoja sarnasel kujul näha ei taha.

Lõpuks paar sõna maksustamise kohta. Siin on püütud valitsuse kui ka põllumeeste kogude poolt tõendada, et need, kes põllutöökoja valimisest osa ei saa võtta, põllutöökoja heaks makse ei maksa. Aga nad maksavad, kui mitte otsekohele, siis ometi kaudsel teel. Sellepärast ei saa keegi tulla näitama ja ütleva, et mingeid makse neil isikuil, kes põllutöökoja alla ei kuulu, selle koja heaks maksta ei tule. Need kaudsed maksud moodustuvad põllumajandusesaaduste väljaveokontrolli summadest.

Ei saa kuidagi nõus olla ühe väitega, mis härra Põllutööminister ette tõi. Ta ütles, et kui keegi on põllutöökoja valimiste nimekirjast välja jäänud, siis peab ta selle koja heaks maksu maksuma, see olevat loomulik ja analoogiline Riigikogu valimise seadusele, ja karistuseks neile, kes ise lohakad olnud. Kui inimene on Riigikogu valimise nimekirjast välja jäänud, siis on tema karistuseks vaid see, et ta ei saa riigielu juhtimist isiklikult mõjutada. Kui Riigikogu valimise seaduse järele inimene ülalnimetatud juhul ainult sellega karistatud on, et ta kaasa ei saa kõnelda riigielu juhtimisele, siis on põllutöökoja valimistel inimesel, kes nimekirjast välja jäänud, kahekordne karistus, esmalt ta ei saa kaasa kõnelda koja valimistel ja teiseks tuleb maksta põllutöö-

koja heaks võetav maks. Kui inimene ise süüdi ei ole, vaid ametnikkude lohakuse tõttu on nimekirjast välja jäänud, siis ei ole ka mingit põhjust ega õigust seda inimest karistada. Ettetoodud väited annavad meile niipalju õigust, et meie mingil kombel põllutöökoja ellukutsumist esitatud kujul pooldada ei saa. Ma saan aru, et iga koda on hea, aga hea on ta ainult siis, kui sinna mahuvad kõik inimesed, kes koja ülesehitamisele kaasa aidanud. Kui teie aga ülesehitajatest ainult ühe osa inimesi kotta sisse lasete, teise aga vihma kätte viskate, siis ei ole see mitte õige.

J. Järve: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Enne kui selle seaduseelnõu kohta sisuliselt mõni sõna öelda tahaksin paari sõnaga peatuda selle metodoloogia, selle viisi juures, mis valitseb käesoleva seaduse arutamisel, ja selle meelsuse juures, mis nendel palavatel päevadel Toompeal maad võtnud.

Mul on niisugune tunne, et meie räägime üksteisest mööda.

Kui peatuda eelkõnelejate väidete, seisukohtade juures, siis näib, et on puudutatud käesoleva seaduse olulisemad puudused kui ka head küljed.

Mis puutub sellesse õhkkonda, milles praegu tegutseme, siis näib mulle, et meie tihti katsume näha enda hulgas rühma, kes oleks nagu peasüüdlane kõigis nendes vääranähtustes ja pahedes, mis siin-seal nähtavale tulevad.

Mäletan üht Riigikogu liiget, kes kuulus parempoolsesse erakonda ja kes ütles, et tema rühmal on raske töötada Riigikogus ja et tal on tulnud võidelda nagu Tanielil lõvide augus. (V a h e l h ü ü e.) Kes see lõukoer oli, see on teada, ja see oli tugevam kui Taniel. Nüüd teame, kuidas osad vahetuvad. (V a h e l h ü ü e.) Praegusel korral valitseb meil arvamine, ma olen seda tihti kuulnud kõnelejailt, et keskel istuv suurem rühm on süüdi kõigis pahedes ja ahnem saagi jagamisel. Aga, lugupeetud Riigikogu liikmed, ma tahaksin siiski meelde tuletada seda asjaolu, et üks rühm ei saa juhtivat osa mängida, vaid meie olukorra juures on võimalik ainult koalitsiooni valitsus. Ja kui seniajani on tarvilikuks peetud seda rühma kaasa võtta valitsuse koalitsiooni, siis arvan mina, et need rühmad, keda ka saaks kaasa võtta, neis nähti rohkem saamahimu, kui sellel rühmal. Nii et need etteheited ei ole loogiliselt põhjendatud. Ei saa kunagi väita, et süüdi on üks rühm, kuna vastutavad on ka teised rühmad.

(Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees M. Martna.)

Sellepärast arvan mina, et meie ei pea teisitimõtlejate juures leidma ainult halbu

külgi, vaid peame katsuma ka paremaid külgi leida. Kui meie seda teeme praeguse seaduseelnõu arutamisel, siis jõuame vist paremini edasi.

Kui praegune valitsus ametisse astus, siis kuulsime meie valitsuse deklaratsioonis lubadusi, et valitsus tahab aktiivselt samme astuda üldise olukorra parandamiseks. (V a h e l h ü ü e.) Põllutöökoda oli ka, aga just selles osas ei ole valitsus käinud deklaratsiooni järel. Deklaratsioonis on öeldud, et valitsus tahab samme astuda selleks, et laialdasi ringkondi kokku kutsuda selle seaduse väljatöötamiseks. Kuid tegelikult oleme näinud, et seda lubadust ei ole siiski täidetud, ja nii nagu seaduse arutamisel üldkomisjonis selgus, ei ole selle seaduse väljatöötamise juures nõuandjatena osa võtma kutsutud isegi neid organisatsioone ja asutusi, kelle osavõtt oleks seal väga tarvilik. Näiteks ülikooli põllumajanduslik teaduskond, — kui selle teaduskonna esindaja tuli üldkomisjoni oma seisukohtadega, s. o. lugupeetud professor Mägi, siis tema otsekohe deklareeris, — ta oli küll ka agronoomide seltsi esindaja, aga andis edasi põllumajandusteaduskonna dekaani seisukoha — ta ütles, et nendel kahjuks ei ole võimalik fakulteeidi seisukohti avaldada seepärast, et alles paari päeva eest nemad on saanud komisjoni kutse ning ei ole saanud pidada nõu, mispärast nendel seisukoht puudub. Nagu teada, agronoomide selts pidas oma peakoosoleku alles juunikuul viimastel päevadel, nii et seadus oli siis komisjonis vastu võetud, ja agronoomidel ei olnud võimalik selle tähtsa seaduse juures kui asjatundjatel oma seisukohti avaldada. Sellest on kahju. (V a h e l h ü ü e.) Selles mõttes, vastates vahelhüüete peale, tahan tähendada, et selles küsimuses ei ole deklaratsiooni lubadust täidetud. Ja kujutage ette, lugupeetud Riigikogu liikmed, kui meie töötame välja näiteks mõne tervishoiu seaduse, ja kui meie läheksime niisuguse seaduse väljatöötamisel arstkonna arvamistest mööda, ehk jälle kohtukorraldamise seaduse juures ei respekteriks õiguseteadlaste ja kohtutegelaste arvamist, siis ei oleks meil küllalt võimalik otstarbekohaselt talitada selle seaduse väljatöötamisel ja väljaandmisel.

Edasi on ka kahtlemata väga õige, et asjatundjate arvamine on tarvilik ja kõigepealt just põllupidajate arvamine. Meie rühm just on sellel arvamisel, et selle seaduse väljatöötamisel tuleks iseäranis arvestada tegelikkude põllupidajate aramisega. Siin seisab aga küsimus, et meil ometi ei ole neid põllupidajatele omaseid seisukohti arvesse võetud. Tõsi küll, mõni rühm on kõnelenud sellest, et üks lugupeetud suurem rühm on sellest ka valimislubadustes kõnelenud, on

juhitud tähelepanu valimisloosungitele, mille all möödusid valimised. Minu teada viimastel valimistel olid esikohal teised küsimused, ja seetõttu see küsimus oli enam-vähem kõrvalise tähtsusega, mille pärast valijate seisukohad selles asjas ei ole teada, vähemalt põllupidajate seisukohalt välja minnes. Sellepärast arvame meie, et see seadus ja põllutöökoda iseenesest on tarvilik, kuid oleks otstarbekohane olnud, kui see seadus ei oleks nõnda üksikasjalik ja ei otsustaks kõiki neid küsimusi, mida ta otsustada tahab. Näiteks on siin väga tähtis küsimus, mis selge ei ole, kas koda peab olema vabatahtlik või sunduslik. Peame ütlema, et mõlemad pooled on kaaluvaid seisukohti ette toonud, nii poolt kui vastu, kuid oma põhjendus on siiski mõlemal poolel, kuid missugune on põllupidajate arvamine, seda kahjuks veel ei tea, ja sellepärast oleks huvitavam olnud, kui meie selle seaduse väljatöötamisel oleksime piirdunud raamiseadusega, ja oleks esimesele põllutöökojale võimalus jäetud neid küsimusi, mis vaeluse all nüüd seisavad, ise otsustada, ja siis oleks võinud seaduse järgi temale anda võimalus välja töötada üksikasjad kodukorra alusel, mil alusel koda töötama hakkaks ja mis oleks võinud kuuluda Põllutööministri kinnitamisele. Vist oleks sellega küsimus paremini lahendatud. (V a h e l h ü ü e.) Sellepärast, et see minu vaade ja seisukoht on, ja praegu on just nüüd niisamasugune seisukord, et meil on kahtlemata kindel arvamine, et see seadus niisugusel kujul vist ei ole vastuvõetav rõhuvamale osale meie põllupidajatest. (V a h e l h ü ü e.) Nõndasamuti, et teie arvate, et teie seisukoht on õige, arvan mina, et see ei ole. Kuna siin on tegemist niisuguse olukorraga, et seisukohad vastamisi lähevad, vähemalt on kahtlus, siis anname küsimuse otsustada põllupidajate eneste kätte. Sooviksin niisugust põllutöökoda, mida soovivad tegelikud põllupidajad ise. Minul ei ole praegu kindlat garantiid, et see praegusel korral sarnane oleks. (V a h e l h ü ü e d.) Nemand valivad ikkagi selle seaduse piirides ja alusel, ja siin on teatavad küsimused juba ära otsustatud, ette määratud. Seal on näiteks küsimus, kas iga põllupidaja peab kuuluma põllutöökoda alla või mitte. See on üks küsimus, mispärast lahkarvamised tekkida võivad. (V a h e l h ü ü e.) Seal on veel see küsimus, kellel peab olema õigus põllutöökoda valimistel osa võtta. Käesolev seadus näeb ette alammäärana 5 ha põllumajanduslikult kõlblikku maad. Selle paragrahvi kohta võivad mitmesugused arvamised olla, ja minule paistab, et see norm on kunstlik, ei ole põhjendatud. Minule paistab, et õigem oleks, kui täiendaksime seda punkti sellega, et an-

naksime õiguse põllutöökoja valimistest osa võtta ka neil põllupidajatel, kellel maad alla selle normi, kuid kes oma peasissetuleku saavad siiski põllupidamisest. Ma tean väga palju kohti, kus terved perekonnad oma ülespidamise saavad niisugusest väikekohast. Ja me teame, et ka tulevikus arenemine läheb selles suunas, et väikepõllupidamine intensiivsemaks muutub, ja palju on kohti, kus ära elada võidakse seal, kus vähem kui 5 ha maad. Muidugi mõista on ka palju suuremaid kohti, kus perekond ära elada ei saa, see oleneb maapinnast, oskusest, maapidamise intensiivsusest j.n.e. Selles mõttes ei paista mingit põhjust olevat, mispärast lugupeetud põllumehed vastu on sellele, kui seda seadust täiendatakse. Ma ei kahtle selle juures, et teatud raskused on selle kindlaksmääramise juures, aga meie võime anda selle vallavalitsuste otsustada, ja need talupidajad, kellel vähem kui 5 ha maad... (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et selle vastu ei tarvitseks midagi olla, kui nende kätte anda, seal on väga asjatundvaid inimesi. (V a h e l h ü ü e.) Seal on teatud raskused selles mõttes, et meie ei tea, kumma nõukogu kätte anname, seal tegutseb kaks nõukogu, ja ei ole kindel, kuidas nende arvamisid selles suhtes on. Aga see on küll punkt, kus vist kokku leppida võidaks, ja komisjonis oli meil kõne lugupeetud Põllutööministriga, kes ka arvamist avaldas, et see küsimus ei ole mitte niisugune, kus nad 5 ha maast teeksid *conditio sine qua non*, nad võivad ehk siin teatud järeleandmisi teha, ja seepärast loodan mina küll, et kui II lugemisel vastavaid parandusi tehakse, et selle vastu mitte ei vaielada.

Siis edasi selle seaduse juures vääriks veel märkimist üks asjaolu, nimelt on ette nähtud koja liikmete arv 60, millele lisaks võidakse veel valida 10 liiget. Mulle näib, et kõik need põhjendused ja kaalutlused, mis on ette toodud siis, kui on räägitud, et Riigikogu liikmete arvu tuleks 100 pealt vähendada 50 või 60 peale, et kõik need väited ja põhjendused maksavad ka käesoleval juhtumisel. On nimelt tähelepanu juhitud sellele, et mida vähem Riigikogu liikmeid, seda intensiivsem võib olla Riigikogu töö, seda rohkem pannakse rõhku rahvaesindajate kvalifikatsioonile. Kas pole ka põllutöökoja juures samuti? Kas ei saaks siin ja kas ei oleks võimalik leppida sellega, et meie ka siin seda arvu vähendaksime? Kindlasti võiks põllutöökoda siis töövõimelisem saada, kui ta liikmete arv liiga suur ei ole. Meie teame, et ta ei istu küll alati koos, aga paar korda aastas peab ta kas lühemaks või pikemaks ajaks kokku tulema, ja suure arvu inimeste kokkusaamine pole üksinda tülikas, vaid ka kulukas. Ja selles mõttes arvan mina, et seda arvu tuleks vähendada.

On veel terve rida teisi küsimusi, mille kohta meie rühmal omad seisukohad on. II lugemisel tahan mina mõnede paragrahvide juures vastavate parandustega esineda, ei mitte selles mõttes, et meie põhimõttelikult oleksime põllutöökoja vastu, vaid selleks, et näha seda seadust paremana, kui ta komisjonist välja on tulnud.

(Koosolekut asub juhutama esimees **K. Einbund.**)

Lõpuks tahaksin veel juhtida tähelepanu ühele nähtusele. Meie Eesti seaduseandluses on sagedasti nõnda, et meie oma seaduseandluses ei lähe välja elutarvetest ja nõuetest, vaid tarvitseb tekkida kellelgi mingi mõte, ja meie näeme, kuidas see tihti seaduseks saab. Kui meie oma riiki löime, siis omal ajal leidus Asutavas Kogus meie hulgas mees väga teaduslike huvidega, kes arvas, et meil on tingimata tarvis ellu kutsuda akadeemia. Ja kuidas tema vaeva nägi, et seadus seaduseks saaks. Iseenesest kellelgi ei ole ju midagi selle vastu, et meil oleks akadeemia, aga iseküsimus on see, kas meil on selleks tarvilikke jõude või mitte. Nõnda on tihtigi. Meie peame rohkem arvestama tegeliku elu nõuetega ja tarvidustega ja peame silmas pidama seaduseandluses elu tingimusi ja loomulikku arenemise käiku. Kas see ei oleks otstarbekohane, kui meie selle nii tähtsa seaduse arutamisel rohkem silmas peaksime meie rahva arenemist? Kas ka selle seadusega meie nagu ei tunnusta tarbetuks tervet seda arenemise käiku, mis olnud, näiteks põllumajanduse nõuande alal? Meie näiteks teame, kuidas on tegutsenud põllumajanduslikud seltsid, neil on väga suured teened olnud põllumajanduse arendamises. Kas ei oleks õigem olnud, kui meie ka tulevase põllutöökoja loomisel oleksime kõiki neid traditsioone arvesse võtnud, mis meil on, ja katsunud võtta sellelt kõike head sellesse seadusesse? Seda meie aga ei ole teinud. Tihti on nõnda, et uus seadus paiskab ümber senimaksva olukorra. Ma ei tea mitte, missugused puudused on meie senisel põllumajanduse nõuandel, aga üks asi on kindel, et selle ka palju head on, ja kõike seda oleks pidatud silmas pidama ja kasutama. Nii palju kui mina kuulnud olen, on talumajanduse nõuande büroole ette heidetud seda, et ta on bürokraatlik asutus, ei ole küllalt teguvõimas oma asjaajamises ja ei suuda seetõttu oma ülesandeid edukalt täita. Kas on mõeldud selle peale, et uus loodav põllutöökoda selle all samuti kannatama ei saa? Viimaks veel tahtsin tähelepanu ühele asjaolule juhtida. Mitmel korral on siit kõnetoolilt rõhutatud, et meil on raske aeg ja valitsuselt on oodatud tõsiselt selle parandamist, aktiivset tegevust, nagu valitsuse deklaratsioon seda

ette näeb. Selle asemel oleme kuulnud, et mitmes väga tähtsas küsimuses, kus oleks pidanud lootma valitsuse võimsat kätt, alles tulevaks sügiseks mingid kavad valmistavad. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kas see ei ole suur pahe meie riigielus, et liiga palju kavadest kõneleme. Kui meil on ametis üks valitsus, ja vastasrind oma seisukohtadega välja tuleb ja arvustab teda, siis peaks niisugune kord välja kujunema, et kui meil mingi uus valitsus ametisse astub, et ta siis ei hakkaks kavasid töötama, vaid temal peaks olema kindel programm. Peaks selge olema, et kui saame uue valitsuse, siis peame teadma ka, mis ta teoks viib. Kahjuks meil ei ole seda. Ma ei taha öelda, et seda enim ei ole ilmsiks tulnud. Siin on hindamised ja arusaamised mitmesugused. Kui silmas peame Inglismaad, siis näeme, et kui seal on ette näha uus valitsus, siis on sellega juba ka teada, mis see valitsus teostab, mida ta tegelikus elus läbi viia tahab ja viib. Kahjuks meil ei ole seda, ja tuleb tõsiselt kahetseda. Praegusel korral on lugu nõnda, et valitsusele suureks takistuseks on see asjaolu, et ta täit energiati ei saa pühendada sellele, mida meie maa ja rahvas õigustatult ootab. Selle asemel, et tulla nende tähtsate küsimuste lahendamisele, antakse meil mitmesuguseid seadusi, mis kiire iseloomuga ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Kas see rahva seisukohalt on kõige tähtsam, mida praegu näeme. Teiseks käitise vanemate seadus, mis on paralleelselt figureerinud kogu aeg ühenduses põllutöökojaga. Minule ei tule mõttessegi põhimõttelikult vaielda selle seaduse põhimõtete ja üksikasjade vastu, ja arvan, et ka meie sotsiaalseaduseandlus peab käima seda rada, mis paratamata, silmas pidades töötava rahvaklassi huvisid. Aga siin peame meie silmas pidama siiski üht asja: kas see oli paras ja sünnis moment selle seadusega väljatulekuks. Praegu on seisukord, kus tööstus ägab raskustes, kus meie kuuleme, et vabrikud siin ja seal lasevad lahti töölisi. Narva Kreenholmi vabrikust liiguvad kuuldused, et seal lähemal ajal tuleb vallandamisele ligi 1.000 töölist. Tallinnas siin ja seal vallandatakse töölisi. Nii et tööpuudus on üheks suuremaks mureks. Samal ajal aga kuuleme, kuidas tuleb seadus, mis teatud raskusi ähvardab valmistada ettevõtjatele. (V a h e l h ü ü e.) Ta loob vähemalt meeoleolu, mis ei vasta olukorrale, milles meie praegu elame ja milles viibime. See seadus, ta tuli kui pikne selgest taevast. Oleks soovivat olnud, et avalik arvamine temaga harijuda oleks saanud. Ma arvan, et kui sügisel see seadus oleks vastuvõtmisele tulnud, et ettevõtjad oleksid saanud harjuda ja tutvuneda, kui oleks läbi räägitud,

et see on riiklikult paratamata, siis ei oleks sellega kaasas käinud raskused, nagu praegu näeme. (V a h e l h ü ü e.) Mul on teada juhtumine, kus üks ettevõtja hiljuti rääkis, et kui ta on kuulda saanud, et vanemad tulevad ettevõtetes, kus on 25 töölist, siis ta on otsekohe nende kuulduste põhjal vallandanud töölisi. Tal on olnud 37 töölist, ja ta on vallandanud kuni 25.

J u h a t a j a: Kõneleja, ma kutsun Teid päevakorra juurde, Teie kaldute kõrvale.

J. J ä r v e: Ma ei ole tahtnud ainest kõrvale minna, vaid need on kaks seadust, mis küll mitte sisuliselt, aga oma sündimise ja arenemiskäigu poolest kõrvuti üksteisega seisavad. — Ja seal me teame, kuidas varsti peale selle tehti komisjonis parandus, kus alandati normi 20 inimese peale. Inimene on juba ettevalmistusi teinud, on alandanud tööliste arvu 20 peale. Lugupeetud Riigikogu liikmed, kas need ei ole siiski teatud nähted, mis meid mõtlema panevad. Ma ei usu, et see põhjendatud käesoleval korral oleks olnud, et ettevõtjal selle järgi tarvidust oleks olnud. Siin on lihtsalt süüdi see asjaolu, et see seadus kerkis liiga kiirelt päevakorra, ja avalik arvamine ei saanud sellega tutvuneda. Selle tõttu oleksime parema meelega näinud, et selle seaduse vastuvõtmisele nii suure rutuga ei oleks asutud. Siin ei ole midagi katki, kui selle seaduse vastuvõtmine oleks jäänud sügiseks, et laiemad hulgad oleksid saanud sellega tutvuneda ja rahva seisukohad meile teatavaks oleksid saanud ja seadus vastuvõetav saaks rahvaenamusele.

A. L a u r: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei kavatse mitte kaua selle seaduse juures peatuda, vaid tahaksin ainult mõnele asjaolule veel tähelepanu juhtida, millele on küll juba juhitud, aga millele siiski veel oleks tarvis tähelepanu juhtida, sest need asjaolud on niivõrt tähelepanuväärilised, et neid tuleb ikka ja jälle korrata.

Kõigepealt tahaksin ära märkida seda, et põllumajanduse kui kutseala kaitseviisid on väga mitmesuguseid. Esijoones võiks nimetada, et põllumajanduse kui kutseala kaitse on olemas põllutöökodade kaudu, kuid korraldatakse kaitset mitte halvamate tagajärgedega ka põllumajandusliikude vabade organisatsioonide ja nende liitude kaudu. Põllutöökojad on eluõiguse saanud peaaesjalikult Euroopa keskriikides, endisel Saksamaal ja tema osariikides ning pärast ilmasõda ka nendes riikides, mis endisel Saksamaa territooriumil on tekkinud. Peale selle on veel

põllutöökojad Inglismaal ja Prantsusemaal. Inglismaal on vabatahtlik põllutöökoda, kuna Prantsusemaal põllutöökoda on küll sunduslik, aga väga demokraatlikudel alustel, nii et sellest kojust võtavad osa laialised ringkonnad. Kuid selle juurde tulen hiljem tagasi. Põllutöökojad on tekkinud peaaesjalikult seal, kus on arenenud tööstus. Vastukaaluks tööstusele on siis ka tekkinud põllutöökojad, kes seaduseandlikkudes kogudes kaitsevad põllumajanduslikke huvisid. Teistes, rohkem põllumajanduslikkudes maades, nii Skandinaavia riikides, on põllumajanduslike organisatsioonide liidud olemas, näiteks Rootsis, Norras, Taanis ja Soomes. Kumb süsteem neist otstarbekohasem on, see on vaieldav küsimus. Ühes riigis on vahest üks kaitseviis otstarbekohasem, teises riigis teine. Mõlemil on omad puudused ja mõlemil on omad head küljed. Kumb kaitseviis meil Eestis oleks otstarbekohasem, selle kohta ei ole teaduslikult sõna öeldud, vähemalt ei ole kaalutud ja põhjendatud ühe ehk teise kaitseviisi otstarbekohasust asjatundjate ja eriteadlaste ringkonnas. Sest põllutöökoja kui põllumajanduse kaitse viisi esiletõmine ei tekkinud meil agronomide algatusel, vaid selle idee on toonud esijoonel juristid, peaaesjalikult aga praegune Riigivanem härra Päts, kes ka eelmise põllutöökoja eelnõu koostas, mis esitati III Riigikogu algpäevil 1926. aastal. Nii siis ühe poliitilise erakonna ühe juhtivama tegelase algatusel on saanud põllutöökoja idee ka põllumeeste kogude kui poliitilise erakonna üheks ideeks, mida nad on propageerinud pikemat aega. Selle idee pooldajaid on aga Riigikogus väga vähe olnud.

Ma mäletan, et III Riigikogu päevil oli põllutöökoja asutamise vastu ka rahvaerakond ja väga tõsiselt. Nende esindaja üldkomisjonis, härra Jaakson, ei võinud ega saanud sellega kuidagi leppida, et põllutöökoda võiks sunduslik olla. Seniajani on rahvaerakond põllutöökoja sunduslikkuse printsipi vastu ikka vaieldanud. Samuti on sotsialistid alati põllutöökoja vastu olnud, olgu see sunduslik või vabatahtlik. Nüüd on aga mingil põhjusel poliitilised rühmitused kokku leppinud, et põllutöökoda tuleb ellu kutsuda. Kas see meil majanduslikult otstarbekohane või mitte, seda küsimust ei ole kaalutud. Ja meie nägime, et selle seaduseelnõu arutamise puhul ei leidunud peaaegu ühtki põllumajanduslikku organisatsiooni, kes oleks täiel määral põllutöökoda pooldanud. Mida avaldas põllumeeste keskselts, see oli sama hea kui mitte midagi, sest ta ütles ainult, et nemad heameelega nägevat, et see kiire korras ellu kutsutakse, ja see oli ka kõik.

Mis puutub põllutöökoja seadusesse,

siis on tal peamiseks puuduseks see, et ta ei taba seda põhimõtet, mida tahetakse tabada. § 1 on öeldud, et põllumajanduse alal teotsevate maapidajate kutseesinduseks luuakse põllutöökoda, mis töötab avalik-õiguslikul alusel. § 2 on öeldud, et põllutöökoja ülesandeks on Eesti põllumajanduse igakülgne edendamine, põllumajanduse esindamine ja maapidajate kutsehuvide kaitsmine.

Vaadake, neid kahes nimetatud paragrahvis püstitatud põhimõtteid ei täida käesolev põllutöökoja seaduseelnõu mitte. Ja seda kõigepealt sellepärast, et suur hulk põllupidajaid kõrvaldatakse põllutöökojast. Minu eelkõnelejate poolt on palju räägitud ja juhitud tähelepanu sellele kõige suuremale puudusele, mis esineb § 8-das ja millega hulk põllupidajaid kõrvaldatakse põllutöökojast. Aga ma tahan veel kord rõhutada, et see on selle seaduseelnõu kõige olulisem puudus. Seaduseelnõu võiks olla väga hästi koostatud niihästi seadus tehniliselt kui ka ühtlaste põhimõtete poolest, aga kui avalikuks tuleb sarnane dissonants, nagu see on väljendatud § 8, mis on ilmses vastolus üldise seaduse ideega, siis on see otse kisendav puudus. Ja kui härra Põllutööminister ütleb, et ei ole midagi olulist ette toodud, siis peab küll ütleva, et just oluline puudus on ette toodud, ja see seisab selles, et kõrvaldatakse hulk põllupidajaid põllutöökoja valimisest, sellega aga ei anta kaitset kogu meie põllumajandusele. Kui kuni 5-hektaarilise maaga põllupidajad kõrvaldatakse valimistelt, siis jääb väikemaapidajate arv põllutöökojas nii väikseks, nende hääli mitte midagi ütlevaks, nii et nad oma vähese arvu tõttu ei saa üldse väikepõllupidajate huvisid kaitsta, vaid need sihtjooned, mis neil olemas, summutatakse suurpõllupidajate hääle enamusega. Nii kõrvaldatakse üks osa põllupidajaid täiesti põllutöökojast. Seisukohtades on vahed kahtlemata olemas, ja huvid lähevad sagedasti risti vastu, ja seega jäävad väikepõllupidajate huvid põllutöökojas kaitseta. See osa aga, kes sinna ei saa ja kes läheb töölistkotta, see osa ei saa oma huvisid kaitsta ka töölistkojas, sest enamuse lämmatab nende hääle seal ära.

Toon näite. Näiteks kui mõni aasta tagasi seisti vastu sellele, et piiramata arvul võid välja vedada, siis oleks töölistkoda, kui ta oleks olemas olnud, tingimata ka vastu olnud. Kuid see väike osa väikemaapidajaid, kes töölistkojas oleksid esitatud olnud, oleks võinud väga hästi selle poolt olla, et võid piiramatu välja veetaks, sest ka nemad võivad huvitatud olla, et võihinnad kõrgemad oleksid.

Nii näete, et see osa, kes läheb töölistkotta, ei saa oma huvisid seal kaitsta ja

see osa väikemaapidajaid, kes läheb põllutöökotta, ei saa samuti enda huvisid kaitsta, sest suurtalupidajad on seal oma huvidega enamuses. Nii siis see seadus tahab väikemaapidajate kihi täiesti ilma kaitseta jätta. Kui välja minna seisukohast, et tarvis oleks rahva maalt linnavalgumisele takistusi teha, siis peaksime küll esijoones ja peajasjalikult just väikemaapidajatele kaitset looma ja nende eluolu soodustama. Kui käesoleva seaduseelnõu seletuskirja aga võtame, siis leiame lehekülj 15, kus on öeldud, et igasuguste toetuste väljaandmine sünnib põllutöökoja kaudu. Kõik toetused, mis lähevad üksikutele põllumajanduse harudele, näiteks mesindusele, aiandusele j.n.e. ja teistele eriorganisatsioonidele, lähevad põllutöökoja eelarve kaudu. Ja on loomulik, et koda esijoones püüab rahuldada selle kihi huve, kelle esindus kohas on enamuses. Ja enamuses on suurtalud. Sellepärast, lugupeetud Riigikogu liikmed, see koda on vastu võetav üksi suurtalude seisukohast. Sellepärast on ka arusaadav põllumeeste kodule seisukoht koja suhtes.

Aga kuidagimoodi ei saa aru härradest sotsialistidest, kes tahavad kaitseta jätta väikemaapidajad, kes osaliselt, kohati isegi õige suurel määral, sotsialistidele oma hääled on andnud. Sellepärast on härrade sotsialistide seisukoht rohkem kui imelik ja see seisukoht ei ole arusaadav ega kuidagi põhjendatud. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui see majanduslikkudel põhjustel sünniks, siis oleks see arusaadav, küsitav on aga, kas see ka parteipoliitiliselt kuidagi põhjendatud on. (V a h e l h ü ü d e d.) Ah, politika on teil peasi. Minu arvates peaksid peamisteks motiivideks koja ellukutsumisel olema ikkagi majanduslikud motiivid. Koda peaks seegune olema, et väikemaapidaja, kes raskesse olukorda on sattunud, võiks oma seisukorda seeläbi parandada. Selles on küsimus. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie lähete ainult parteipoliitilisest seisukohast, aga see on halb. Kui üks eelkõnelejatest tähendas, et parema tiiva arvates põllutöökoda pidi see olema, kes koondusele lõpu teeb, siis eksite teie väga. Võib-olla põllutöökoda on koguni selleks, mis koonduse read veelgi tugevamaks teeb. (V a h e l h ü ü d e d.) Meie peasiht ei ole poliitiline, vaid majanduslik. Teie oma aga poliitiline, sest teie loote olukorra, kus suurtele antakse kaitse, kuna väikestele ei võimaldata seda mitte. Teie võtate igasugused võimalused nende kaitset anda. Mina isiklikult olen senini idealistlikult sotsialistide peale vaadanud, aga nüüd pean küll ütleva, et nende juures on ilmsiks tulnud asjaolusid, millest raske, otse võimatu aru saada. Teie ei taha lasta väikepõllupidajaid viia põllutöökotta, kuid kuhu teie kavatsete

nad siis viia? (V a h e l h ü ü d e d.) Olgu siis, teie tahate väikemaapidajad sunduslikult viia töölikkotta. Kui see nii on, siis oleksite pidanud põllutöökoja ja töölikkoja seadused ühel ajal vastu võtma, nii et väikemaapidajate kihil ei oleks tulnud vahepeal tuulepeale jääda. (V a h e l h ü ü d e d.) See on minu arusaamise järgi täiesti lubamata seisukoht. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie tahate põllutöökojaga arvestada, ja kui ta oma arvamised esitab, siis tuleb nendega arvestada kui põllupidajate pere esinduse arvamistega. Et need arvamised võivad mõnikord vastolus olla väikemaapidajate arvamistega, on enam kui selge. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei hakka seda enam kordama. See ongi selle seaduse kõige halvem külj, et kogu põllupidajate kiht ei kuulu põllutöökoja alla, vaid et suur osa sealt välja jääb. (V a h e l h ü ü e.) Nii ebademokraatlikku põllutöökoda on vaevalt kuskil mujal olemas, nagu see meil saab olema. Võitlus demokraatliku põllutöökoja eest on kestnud aastakümned, näiteks Prantsusemaal, aga ka Saksas. (V a h e l h ü ü e.) Prantsusemaal on põllutöökoda väga demokraatlik, sest tema valimistest võtavad osa isegi päevatöölised ja mitmesugused palgalised. Kahtlemata tuleb ka meil aeg, mil seda seadust muudetakse selles mõttes, et kõik talupidajad võivad osa võtta põllutöökoja valimistest. Ma olen kindel, et tullakse kord sellele arusaamisele, et seda seadust muuta tuleb. Teiste puuduste peale on juba tähelepanu juhitud, ja teised puudused ei ole ka niivõrt olulised. See on aga peamine puudus, miks ei saa meie rühm olla selle seaduse poolt. Ei saa olla poolt sellepärast, et see seadus kõrvaldab suure hulga väikemaapidajaid põllutöökojast. Sellepärast ei saa meie põllutöökoda pooldada, olgugi et meie põhimõtetlikult koja vastu ei ole. Aga sellel kujul, nagu ta praegu kavatsetakse ellu kutsuda, on ta täiesti vastuvõtmatu ja vaevalt mingit tulu meie üldise põllumajanduse arendamisel annab, nii nagu härra Tonkman arvab. (V a h e l h ü ü d e d.) Sel kujul võib ta tulu anda ainult suurematele põllumeestele, kuna väiksematele annab ainult kahju.

J. L a t t i k: Väga austatud Riigikogu liikmed! Mina ei kavatse selle seaduse üksikuid paragrahve ja peensusi siin arutama hakata, seda on siin põhjalikult tehtud. Aga mina seda seadust lugedes ja neid kõnesid kuuldes olen enesele seadnud ette tegeliku, praktilise küsimuse, mis see põllutöökoda mulle kui põllupidajale annab. Ja kui ta põllupidajale kasulik on, mulle ja ka teistele, siis tuleb ta vastu võtta nii, kuidas ta esitatud. Kui ta kasu aga kaheldav ja küsitav on, siis pole need

vaidlused siiski siin asjata olnud, vaid võib-olla kui seda seadust tulevikus elunõudel revideritakse, siis on ometi koalitsioon sunnitud tähele panema neid näpunäiteid, mis siin ühelt- ja teiselt poolt antud.

Meil Lõuna-Eestis eriti, kus on suu-remad talud, on praeguse talumajanduse kriisi juures üks eriline nähtus ilmsiks tulnud, eriti Viljandimaal: haritlaste talupidamised, kus võõraste kätega tööd tehakse, on raskustes. Tungivad sisse idapiirilt uued inimesed, kes talusid ostavad, ja need saavad oma ostuhinna tagasi ja oma perekonnale ülespidamist ainult sellega, et terve perekonnaga tööd teevad. Ja kui maal liigid, siis kuuled igalpool, et ainult need suudavad veel elada, kellel on täiskasvanud lapsed, kes põldu harivad, kes aga võõrast tööjõudu tarvitavad, majas enesele luksust lubavad, need vajuvad põhja. Ja kui teie, lugupeetud Riigikogu liikmed, tähele panete, siis on meeleolu hariduse vastu maal niisuguseks muutunud, et seal ei usuta selles enam midagi enesele lubada. Raadio on nii mõndagi tallu võlga toonud, klaverid kaovad, haritud laste vastu ei olda enam nii hea, öeldakse, nad on talus üleliigsed, ja kus lapsed linnas teenivad, need on üldse ainukesed, kes veel suudavad isale-emale raha anda. Ja veel kardetavam on see, kui talud sääraseks muutuvad, nagu nad enne olid, primitiivseks, väga algupäraseks ja lihtsaks, siis kasvab järjest vastu maal instrktorite vastu, kes taludes käisid, ja meie läheme suure hulga teed tagasi. Mul oli alles eile ühe lugupeetud Riigikogu liikmega jutujamine sellest, kuidas maal taludes isegi lugemismaterjal muutumas. Kuidas need lehed, mis pealinnas ilmuvad, taludes vähemaks ja vähemaks jäävad, ja talud piirduvad ainult provintsi teadetega, sest nad ei suuda teisi lehti omale enam soetada ja nad on vähem huvitatud sellest, mis mujal sünnib, on huvitatud ainult sellest, mis nende talu juures sünnib. Minu omas kihelkonnas on väga palju ümberhindamisi olnud ja seal tulevad tihtigi teiste asemele need, kellel haridust ei ole, kelle lapsed on vähe koolis käinud ja püsivad kohal. See näitab, et Eesti põllumees nagu ei tohiks olla nii kultuuriline, et tal majas kultuuriesemed on, vaid peab tagasi minema esiisade aega, siis saab ta alles raskustest üle. Ja meie haritlased, kes talu peavad, teame igaüks, et kõik, mis teenime, läheb talu peale, aga et talu midagi tagasi annaks, seda on vähe loota. On katsutud kõiksuguseid abinõusid leida selle vastu. Põllutöökooli lõpetanud põllupidajad on toonud parandust, aga ka neil harituil on raske. Nüüd on üheks päästeabinõuks see, mis praegune koalitsioon Eesti talupidajatele kätte

ulatab, nimelt põllutöökoda. See mõte ja idee on nii kaua minu mäletamise järele olnud, kui kaua meil parlament olemas. Sellest on unistatud ja kõneldud väikestes ringides. Selle üle on ka kirjutatud, ja see on figureerinud igas deklaratsioonis ühel ja teisel kujul. Selle seaduse läbiviimiseks ei ole kutsutud nende esindajaid, kes põldu peavad ehk põllumehed on, ei ole kutsutud kodanlikku osa Riigikogust, vaid teise klassi esindajad on appi kutsutud, kelle valijad on tööliste hulgast ja seega kuuluvad oma võitluse poolest teise perre. Parem tiib ühes keskerakondadega ei suuda anda koda, vaid põllutöökoda viiakse ellu sotsialistide abil. Põllumehele annab põllutöökoja sotsialist, kelle ... (V a h e l h ü ü e.) ideoloogia on alati teist-
sugune olnud kui peremehel. Peremees on kõige suurem individualist, temal ei ole midagi ühist sotsialistidega ja nende mõtteilmas ta on tööandja ja mitte töövõtja. Ja kui põhjust otsime, miks see nii on kujunenud, siis ei saa koalitsioonist tulla süüdistama, et keskrühmad ei ole tahtnud koda, nad on süüdlased, nemad on juba loomust põllumeeste organiseerimise vastu. Võib-olla on keskrühmadel ühes või teises asjas ka süüdi, aga meid ainuüksi selles süüdistada, see on ülekohtune ja vale süüdistus. Meie näeksime heameelega, et oleks organisatsioon, kes meie huve kaitseks, sest ka meie keskelt on küllalt talupidajaid. Ja et keskrühmad oleksid oma huvide vastu, ei pea paika. Kas see koda talupidaja käekäiku kaitseb, on enam kui küsitav. See koda tuleb oma 70 liikmega, protokollidega, koosolekutega nagu kunagi üks parlament. Nüüd on kodade ajajärk. Meil on jälle üks liikmekaart taskus rohkem, sest neid kodasid tuleb järjest juurde: täna kõneldi, et käsitöökoda ka tuleb juurde. (V a h e l h ü ü e.) Seda rohkem. Kui meie silmitseme kaarte, mis taskus on, siis teie näete, et ei ole viimaks enam ühtki kodanikku, kes mingi koja liige ei ole, nagu Venemaal ei ole inimest, kellel töökaart taskus ei ole. Ja inimest selle järgi hindame tulevikus ainult sellega, missuguse koja liige ta on. (V a h e l h ü ü e d e d.)

Mis ma selle seaduse juures kui põllupidaja kõige suurema puudusena tunnen ja leian, see on õieti see nõiarohi, millega praegune koalitsioon katsub uppuvat Eesti talupoega raskustest päästa, talle appi tulla ja tema põllupidamise nivood ja haridust, tema põllupinna sügavamalt kündi, ta laste kasvatamist nii kõrgele tõsta, et see tulu tooks ja annaks, see on sunduslik põllutöökoda. Et pead olema, pead maksma, pead käima. Lugupeetud rahvasaadikud! Meie, kes meie talus oleme kasvanud ja tunneme, mis meie taludes edenemise raskuseks oli, see on, kui meid

sunniti kõike tegema. Igasugune orjus talus on vastumeelt. Aga vabatahtlikult tehti kõik, ärkamise ajal leidis igas vallas ja külas vabatahtlikke partisaane, kes asutasid seltse, ühisusi, juhtisid laulukoore. Ja ma ütlen teile oma kindla kartuse ja arvamise selle põllutöökoja kohta ette ära, et see tõmbab suure rulliga selle volontääride ja partisaanide hulga jalust maha. Teeb kahju isetegevusele ja algatusele. Kroonustamine väsitab talupoja ära. Riigiaparaadi kaudu hakatakse pealinnast tema eest hoolitsema. Kui meie nüüd majanduslikkudest raskustest pääsemiseks võtame kroonuaparaadi, ja kui selle poolt komandeeritud ametnik, mapiiga inimene tallu tuleb, siis on see temale hingeliselt võõras. Igalpool on olemas vabatahtlikud töötegijad, kes oma argipäevase töö juures teiste asjade jaoks aega leidsid. Need olid erilised partisaanid, kes juhtisid hariduslikku sissisõda, laulukoore ja piimaühisusi. Need olid vabatahtlikud tegelased. Kui aga koosolekud muutusid rahasaamiseks, siis tulid teised, vabatahtlikud töötasid aga endiselt edasi ja viisid mitmed osakonnad ja organid õitsele, mis meil olemas on. Kui läinud suvel keegi välismaalane meie kodumaalt esimest korda läbi sõitis, siis joonistasin talle plaani, missugust teed mööda ta pidi sõitma. Tema imestas, et ei oleks uskunud, et meil on niipalju asutusi. Tema küsis, kas riik neid ka toetab, ütlesin, et ainult väheste summadega ühte või teist. Praeguse põllutöökoja seaduse juures see töötegija, juht, see karjane, kes tungist aetud tahab tegutseda, see tehakse kahjutuks, sest temale on see seadus hingeliselt võõras. (V a h e l h ü ü e.) See juht valitakse inimeste poolt, kuid tema ei lähe maale tööd tegema, tal ei ole selleks aega. See instruktor, kes sinna läheb, see on sinna saadetud inimene, see ei ole talupojalik juht, see ei ole vaba inimene. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, Teie, härra Martinson, vast tööpoolest mõnda asja ei tea, sest olete minust hulga noorem, mina selle vastu ei vaidle. Ma ei ole omas kõnes puudutanud kedagi, vaid olen kaitsetanud just Eesti talupidajat, seda hingelist töötegijat, keda igale ümbruskonnale ja talule tarvis on. Ja minu usk ja arvamine on, et see põllutöökoda, mida sunduse näol teostatakse, et sa pead maksma, pead käima selle alla, see hävitab hinge sellel talul ära, ja kui see sealt kadunud on, siis ei ole talu üles tõstetud raskustest, vaid talle on haiget tehtud, millest ta nii kergesti ei parane. Mida järeldada sellest? Kas teie saate juriidiliselt kindlustatud koja ametniku teha talle vastuvõetavaks inimeseks. Talu küsib ja arutab praegu maal, mis see koda on, kuipalju ta võihinnale juurde paneb ja kuipalju ta seda

ja teist teeb, kas põllutöökoda paneb paremad instruktorid ametisse, kui need seni olid, või tahab sama rada minna. See kõik on rahvale eluline. See kroonuks tegemine oli venelase juures, kes ei tahtnud midagi ilma sunduseta teha. See kroonuks tegemine sai talle saatuslikuks.

Kui meie nüüd otsiksime põhjust, mis pärast härrad sotsialistid siin oma käe selle seaduseelnõu läbiviimiseks appi on ulatanud, ja mis pärast keskerakonnad seda ei saa pooldada, siis, härrad Riigikogu liikmed, teie võite uskuda, et ka neil inimestel, kes keskerakondades istuvad, on omad tõelised põhjendused ja alused olnud, miks nad põllumeeste kogudega siin ei saa kaasa minna. Teie olete neist palju suuremad, teil ei tarvitseks kunagi seda karta, kui nad ka enda kätte võtavad koja. Aga mis pärast nad ei saa kaasa minna, — sellepärast, et neil on see tunne ja teade, et põllutöökoda satub teie kätte — ja seal on praegusel ajal poliitilised heitlused, poliitilised mõtlemised ja kaalutlused maksavad. Kuhu aga tikub parteipolitika sisse, seal ei ole enam usaldust. Meie siin Riigikogus oleme seda hirmu ise sünnitanud. (V a h e l h ü ü d e d.) Nii üks kui teine, meie kõik oleme seda teinud. Meie oleme ju seda näinud, et ükskõik, kuhu me ka läinud ei ole, meie, politikainimesed, oleme sinna ikka poliitikat kandnud. Loomulikult ei tarvitse seda kellelegi pahaks panna, ja kui need, kes põllutöökoja seadust ei võta puhta rahana, puhta kullana, kartma hakkavad, et seal poliitiline võitlemine ja heitlemine võib tulla, siis on see loomulik. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, härra Johanson, Teie eludeviis on niisugune, et kõik sinna alla jääks, Teie olete nõus sellega, kui kõik sinna alla jääks ja Teie ikka peale kui võitja. (V a h e l h ü ü e.) Mina või? (V a h e l h ü ü e.) Härra Laarman, elu seisab võitlemises ja allajäämises ja võitluses. (V a h e l h ü ü e.) Ei, mina ei pane seda härra Johanson'ile sugugi pahaks, ütlesin, et see on tema ideoloogia ja see teisisi olla ei võigi. (V a h e l h ü ü e.) Jah, kui teie mind põllutöökoja direktoriks paneksite, võib-olla et õpin teist ja siis teid sealt välja pukseeriksin. (V a h e l h ü ü d e d.) Ei tea, härra Laarman, mina arvan, et härra Köstril ega Teil seda kartust ei tarvitse olla, et Teid valitsejaks võidakse panna. (V a h e l h ü ü e.) Kui nüüd otsida põhjust, mis pärast härrad sotsialistid just selle seaduse elluviimiseks nüüd oma käe on ulatanud ja mis pärast nüüd kiires korras see ellu viiakse, siis ei arva, et põhjused seisaksid ainult selles, et nemad saavad selle eest vastutasuks oma seaduse, vaid niisugusel suurel rühmal, nagu seda on meie sotsialistlik rühm, on oma hingeline põhjus. Ei usu, et meie suurem rühm, nagu seda sotsialistid, laseks

end ainult selleks rakendada, et siis ka tema seadus vastu võetaks. See hingeline põhjus on minu äratundmise järgi küll vist see, et mis võiks küll nendel selle vastu olla, kui taluperemees, see kõige suurem eraomanduse pooldaja, individualist, sotsialisti vastane, kui selle taluperemehe erakonna kaela pannakse sunduslik koda, mis võib nendel selle vastu olla. Taluperemehele rangid kaela, selleks ei keela sotsialist, kunagi oma abi. Nad ütlevad, tahate põllutöökoda luua, looge, tahate selle heaks maksu võtta, võtke maksu, ega see küsimus meid ei huvita. Aga kui ükskord tuleb töölikkoda, ma tahaksin siis näha, kuidas põllumehed teid aitavad. (V a h e l h ü ü e.) Teie olete vähe ajast maha jäänud, härra Sirro, kirikukoda on ammugi olemas. Nähtavasti olete sealt välja visatud, või ei ole seal ammugi käinud. (V a h e l h ü ü d e d.) Mul on väga heameel, kui te minu põhimõtteid meeles peate ja nende järgi talitate. Mina ei ole oma põhimõtetele monopoli võtnud, et need kõik alati õiged on, aga ma ei ole ka kõiki teie põhimõtteid igakord eitanud, kui teil neid oli. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ütle mitte, et teie kokkulepitud kaup just niiöelda nagu noavahetus sünnib, et ühel on käes üks nuga ja teisel teine, vaid nii, et see talu, mille pidajaks Jaan Lattik ja teised põllumehed. läheb kogupõllumeestele. Ma tahaksin näha, kui sügisel tuleb töölikkoda, kuidas siis selle töölikkojaga on. (V a h e l h ü ü e.) Kananatage, härra Holberg, ärge olge nii temperamentne. Ega advokaati ei lasta kohtu ees ka alati rääkida, kuigi tal midagi südamel kipitab. (V a h e l h ü ü e.) Ma tunnen enese siin kantslis väga kodusena. Ma olen elupäevad kantslis olnud, nii et olen sellega väga harjunud. Ma tahaksin teada, kuidas meie põllupidajate esindajad reageerivad sellele töölikkojale ja kas see neile hingeliselt vastuvõetav on. (V a h e l h ü ü d e d.) Nad valivad kõik omainimesed sinna sisse. Nad tahavad sinna niiöelda verd segama tulla. Saadavad sinna peremeeste pojad ja tütreid. See on nii, nagu Vene ajal oli, et tehti perepoeg kellegi popsi kasupojaks, et tal ei tarvitseks kroonut teenima minna. Nii lubavad kogupõllumehed saada teie töölikkotta omi lapsi — popsi lasteks. Ja selle seaduse nõrgemaid külgi minu arvates on tema jagaja. Kui praegune koalitsioon oleks sellest lähtekohast välja läinud, et tal selle põllutöökojaga nii kiire poleks olnud, ja kui teie oleksite ta loonud mitte sundusliku, vaid vabatahtliku kojana, võib-olla et ta oleks siis saanud palju elujõulisem, tal oleks olnud rahva usaldus mitte üksi teie ridadest, vaid ka keskerakondade inimesed oleksid tema sõbrad olnud. Aga nüüd näeme meie, missugune

kunstsünnitus ta on, Ma kuulasin täna hoolega rkl. Tonkman'i kõnet, kui ta kaitsetes seda jagajat, miks 5-ha-lised maakohad uksetaha jäetakse, aga mulle ei saanud see kuidagi selgeks. Minu kodukohas on Tännasilma vald, see on endine kroonuvald, seal olid soldatite kohad... (V a h e l h ü ü e.) Kuipalju sealt mõisast ikka neid juurdelõikeid saab, see mõis ei olnud suur. Aga seal olid juba Vene ajal kokku ostedud kolm soldatikohta, 5 ha, ja seal olid kõik ühetaolised peremehed. Aga nüüd kindlasti läheb see vahekorral palju halvemaks. Lepitust igatahes see jagamine kuskil ei too. 5 ha kohapidaja võib siiski oma talu ka paremini pidada, kui mõni suur-talu peremees suurt talu. Muidugi, kus halvem maa on, seal ei saa niisuguse kohaga ära elada. Ja nüüd teie ei võta neid põllutöökoja liikmeks. (V a h e l h ü ü e.) Mul mõlkusid meeles vakamaad. (V a h e l h ü ü e.) 5 ha on 14 vakamaad. (V a h e l h ü ü e.) Kui nii hakata mõõtma, siis on see apteegikaaluga mõõtmise, ja nii ei saa ei Põhja- ega Lõuna-Eestis maad mõõta.

See on selle seaduse nõrgemaid kohti, ja see on see, mis kõigile põhjust on andnud öelda, et siin ei ole tegemist Eesti talupoja päästmisega, vaid siin on raskuspunkt selles, et see on üks puhtpoliitiline seadus. Teile on vaja talupidaja hinge — ühte ühele, teisele erakonnale teist. See on nende hingede jagamine, aga mitte maa jagamine, ja see on, mis kahtlust on toonud, sellepärast ei oska keegi seletada, mispärast seda nii on tehtud. Kui maal näiteks kuulata, mis praegu räägivad väikemaapidajad, siis arutatakse: kas võtta natukene rohkem juurde või jääda endise juurde: ei tea kas maks on siis suurem, ei tea kuidas parem oleks, missuguse koja alla kuuluda. Nad on praegu niiöelda ülemineku inimesed. Nad ei tea, missugune on maks. Siin on see raskuspunkt peidetud, nii et, härrad põllumeeste kogude esindajad, see süüdistus, nagu oleks opositsioon a priori juba igasuguse põllutöökoja vastu, ei ole ühestki kõnest ega teguviisist vastarrinna poolt esile toodud. Need kaks punkti: sunduslik koda ja tema on katki lõigatud, nimelt et põllumehed jagatakse kahte gruppi, on viinudki selle seaduse halvale pinnale, nii et tema vastu on avalik arvamine, millega teie muidugi ei arvesta. Halvale pinnale viinud ja kõige rohkem kahju temale teinud on see, et ta vastu on väga palju umbusku. Kuid see umbusk ei ole opositsiooni töövili, vaid see on iga vägivaldselt elluviidud seaduse vili. Kui vastarrind on praegu selle seaduse vastu, ja kui räägitakse siin, et tahetakse sinna panna oma inimesed ja haritlased, kes lahti saavad siit ja sealt, siis on need oledused ja mõtted, mis alati ringi liiguvad,

päevaselged kõigile. Kui on kord otsusele jõutud, et põllumeeste organiseerimine on vajalik, põllutöökoda meile kasulik, siis oleksite võinud nüüd välja tulla vabatahtliku kavaga, see oleks leidnud üldist poolehoidu. Aga teil ise puudub usk kojasse kui päästeabinõusse, küll aga on kroonu koda kasulikult ära kasutatud hea. Nii kaua kui need kaalutlused põllumeeste selged ei ole, nii kaua ärge pangu põllumeeste kogude liikmed pahaks, et põllupidajad kardavad, et see koda toob kõikidele maksulehtedele juurde veel ühe maksulehe. See on selle uue seaduse järele selge, kõik muu on tume.

H. Kukke: Lugupeetud rahvasaadikud! Põllutöökoja seaduse puhul I lugemisel sõna võttes tahan lühidalt tähendada neile motiividele ja põhjustele, mispärast meie, rahvaerakonna rühma liikmed, põllutöökoda pooldame ja tarvilikuks peame. Edasi peatuksin ma lühidalt küsimuse juures, kas on praegu paras aeg põllutöökoja ellukutsumiseks, ja lõpuks, missugune peaks olema põllutöökoda meie oludes ja missugune see võiks olla. Eesti põllumeeste seltskondlik ja kutseline organiseerimine võib tagasi vaadata üle poole sajandi käidud teele. Selle liikumise algust võib lugeda esimeste põllumeesteseltside asutamist. Aastakümnete jooksul on need teinud väga suure töö meie põllumehe iseteadvuse kasvatamiseks, tema silmaringi laiendamiseks ja põllumajanduse tõstmiseks. Kui edasi selle juurde arvata põllumajandusliku ühistegevuse, mitmesugused organisatsioonid sellel alal ja seltsi elu laiemas ulatuses, siis näeme siin suurt ajaloolist tegurit, millel aastakümnete jooksul olnud kahesugune tähtsus meie rahva elus. Esiteks see on kaasa aidanud meie põllumajanduse tõusule ja tulunduslikule arengule ka üldisemas mõttes ja aidanud luua seda majanduslikku kandepinda, ilma milleta ei oleks praegu olnud mõeldav meie rahva elu iseseisva riigina. Teiseks ta on omalt poolt aidanud kaasa ka meie seltskondliku ja kultuurilise mõtte arengule. On aastakümnete jooksul kasvatatud kogemusi, mis tarvilikud üldiste ja ühiste asjade ajamiseks, ja on ette valmistanud jõudusid, keda läks tarvis selleks, et võimaldada meie rahvale asuda ise oma majandusliku ja ühiskondliku elu juhtimisele oma iseseisvas riigis.

Nii on põllumeeste erisihiliste seltside tegevus minevikus suurt vilja kandnud, ja see töö kestab edasi veelgi mitmekesisemal kujul ja veelgi suuremas ulatuses. Kuid selge on ka, et ükski organisatsioon ei ole lõpulik, vaid ta areneb ja täieneb käsikäes aja ja elu nõuetega. Ühistegelises liikumises on tarvilikuks osutunud suurte ühistegeliste keskkorralduste ellukutsumine.

Riigielu juhtimisel ei ole küllalt vallavalitsustest, vaid on tarvilik veel riigivõimu keskaparaat. Põllumajanduslike eriseltside kasvamisel ja tegevuse laienemisel dikteerib elu ise ette tarviduse ühise keskkohta järele. See koondumine on juba silmnähtavalt alanud, eeskätt neis seltsides ja organisatsioonides, mis on ühe või teise põllumajandusliku eriharu teenistuses, ja oleme juba aastakümne eest seatud suure küsimuse ette: missugune peaks olema Eesti põllumajanduse üldine juhtimise süsteem? Ei ole mitte mõeldav, et majanduse arendamine ja juhtimine peaks olema ainult riigiaparaadi ülesanne. Majandus on esijoones ikkagi rahva ja kodaniku isetegevuseala, ja just sellest küljest peab rahvas end ise tugevaks tegema, et mitte sattuda mingi hoolealuse seisukorda. Nii ka põllumajanduse arendamine ja juhtimine üldises ulatuses, nagu seda nõuab praegune edasijõudnud aeg ja võistlus ilmaturul, peab ikkagi jääma esijoones põllumeeste eneste kätte, nende kätte, kes tegevad põllumajandusliku tootjaskonnana nii majanduslikus kui ka kultuurilises mõttes.

Teised maad on astunud sellele arenguteele juba aastakümnete eest ja loonud suured seltskondlikud keskkorraldused põllumajanduse arendamiseks, nimelt põllumajanduskodade näol. Süsteem ehk moodus võib küll olla lahkuminev. Me näeme siin ühel pool anglo-saksi süsteemi, mis välja arendatud vabade eriseltside koondumisel, ja prantsuse-saksa süsteemi, mis loodud avalikkõiguslikul alusel ja otsese valimise teel. Kahtlemata mõlemad süsteemid on töötanud heade tagajärgedega, nagu kogemused näitavad, ja heade tagajärgedega vastava maa oludes. Mõlemil on aga ühine kandev mõte, see on tarvidus kindla, teguvõimsa ja üldise keskkorralduse järele põllumajanduse juhtimise alal. See on peamine küsimus kogu selle asja juures. Põllutöökoja süsteem ehk ta moodustamise viis, see on peaküsimuse kõrval olukorralise tähtsusega küsimus, mida võib nii või teisiti korraldada. Maades, kus põllumajandus etendab kaaluvat osa rahvamajanduses, ei ole süsteemi küsimuse pärast koda ennast maha maetud. Ümberpöörduvalt, kui tarvidus põllutöökoja järele olemas, kui seda pea erandita kõigi poolt vajalikuks peetakse, siis ei või ka meie siin üksikasjade pärast täiesti lahku minna, sest see tähendaks lapse väljaviskamist ühes pesuveega.

Meie oleme enne kui pärast arvamisel, et põllutöökoda vaba isetegevuse alusel tohiks meie oludes anda kõige paremaid tulemusi, nagu seda mineviku suur töövili näitab. Oleme püüdnud selgitada, et Eesti põllutöökoda tuleks luua sarnastel alustel, kus kaasa tõmmatakse juba olemasolevad

põllumajanduslikud vabad organisatsioonid. Kuid see on ikkagi koja moodustamise viisi ehk kuju küsimus, mille lõppude lõpuks otsustab enamuse arvamine. Ja sellepärast põllumajanduse huvides ei saa meie, kes me põllutöökoja mõtet pooldame, mitte teha takistusi ja raskusi põllutöökoja ellukutsumiseks ka siis, kui teda ei asutata tingimata just sarnasel kujul, nagu meie oleksime seda õigemaks pidanud. Ühel kui teisel moodusel ehk kujul on omad headused ja puudused, nagu igal organisatsioonil. Ajajooksul on kõik võimalused olemas iga organisatsiooni otsustarbekohastada ja puudusi parandada — ka siis, kui põllutöökoda luuakse käesoleva seaduse alustel. Ka selle seaduse järele kujuneb põllutöökoda keskasutuseks, kus määrav sõna öelda põllumeestel enestel. See on eeskätt ikkagi raamiseadus, millele lähema sisu, lähemad ülesanded ja tegevuse kui ka korralduse üksikasjad määravad põllumehed ise oma vaba ja parema arusaamise järele. Siin antakse põllumeestele laialdane isetegevuse võimalus põllumajanduse olukorra parandamiseks oma keskkorralduse kaudu, kuhu põllumehed võivad koondada oma paremad jõud ja tegelikule tööle kaasa tömmata ka kõik vabal alusel tegutsevad eriorganisatsioonid. Täie õigusega võime tulevase põllutöökoja tööle panna kõige paremaid lootusi, sest selleks on käesolevas seaduses püütud silmas pidada tarvilikke eeldusi. Nimelt ja kõigepealt — Eesti põllutöökoda peab olema kogu meie põllumajanduse edendajaks ja esindajaks kõigis selle üksikharudes, nagu paistab ka seaduses ettenähtud ülesannetest. Ja selles mõttes tuleb pooldada ka härra Põllutöministri poolt avaldatud seisukohta, et põllumajanduslikult kasutatavaks maaks loetakse ka metsamaad, sest talumetsanduse arendamine on ju üks koja ülesannetest.

Edasi, samast seisukohast välja minnes on täiesti õige, et põllutöökoja seadus on püüdnud valimisõiguse kindlustada neile põllupidajatele, kellele põllumajanduslik tegevus oma talundi pidamisel peatuallikaks. Seaduses ettenähtud talundi suuruse määr püüabki sisuliselt seda põhimõtet väljendada. Kuid võib aru saada ka nende seisukohta, kes rõhutavad, et selle määra alandamine tähendaks tegelikult seda, et kojaga ühenduses olevad kohustused langeksid väga paljudele väiketalunditele, mis kaugeltki ei ole äranelatavad maapidamised, ja mille pidajatel on vähe ühist põllumajandusega, ning sellega asjata suurendataks vastuseisu kojale. Kuna aga praegune seadus sisuliselt asub seisukohal, et koja valimisõigus on neil maakasutajail, kellele põllupidamine peatuallikaks, siis jääb tegeliku elu andmetel tulevikus küllalt võimalusi seda põhimõtet põllutöö-

koja tegevuses ja seaduses rohkem välja tõsta ja seadust võib siis vastavalt tegeliku elu nõuetele täiendada. Praegusel silmapilgul oleks siis ka vaevalt hädatarvilik seadusesse sisse võtta valimisõiguse määrusi, mis valimisõiguse kindlakstegevuse keerulisemaks teeksid, kui käesolevas seaduses ette on nähtud. (V a h e l h ü e.) Asja kasuks meie ütleme, et meie ei tee sellest tülikäsimust, asi ei peaks saama takistatud, kui selle üksikasju otsustab enamuse ja nõuab, et see oleks meie rahva ja põllumajanduse huvides läbi viidud.

Meie põllumajanduse huvides on, et põllutöökoda arendaks puhtmajanduslikku ja majanduskultuurilist tegevust, seistes väljaspool parteipoliitilist võitlust.

Siin ei jaga meie neid kartusi, et põllutöökojast peaks ilmingimata kujunema mingi parteipoliitiline kants. Meie usume oma rahva terve mõistuse ja eluinstinkti sisse, mis ära tunneb, et põllumajandus ei või olla parteipoliitika tallermaaks, kui ta ei taha sööti jääda. Just siin oleks võrdlus kaubandus-tööstuskojaga oma õigel kohal. Kõigele arvustusele vaatamata ei saa keegi salata, et kaubandus-tööstuskoda on oma elujõudu ja teguvõimet näidanud, ja eriti tähtis on see, et ta oma tegevuses on jäänud majanduslikule alale, parteipoliitikasse kaldumata. Sedasama tuleb arvata põllutöökojast. Põllutöökoja valijate pere on õige suur ja ühtlaste kutseviidudega. See tingib iseenesest koja tegevuse asjalikkuse ja järjekindluse ja arstib ära kõrvalnähted, kui need peaksid ilmsiks tulema ega ole kooskõlas põllutöökoja kui majandusliku organi ülesannetega. Rahuldav on ka see, et praeguse seaduse järgi on Vabariigi Valitsusel võimalus koja eelarve kinnitamisel ja summade juhtimisel oma reguleerivat kätt tarvitada, kui koda oma ülesannetest kõrvale kaldub.

Mis puutub koja sunduslikku iseloomu käesoleva seaduse mõttes, siis väljendub see lisakinnisvaramaksus, ülemmääraga kuni 10%.

Kui põllutöökoda üldse tahab tegutseda, siis on tal paratamatult tarvilikud teatud sissetulekud väljaspool riigi eelarvet, sest vastasel korral ei oleks ta enam põllumajanduslik kutseasutus, vaid riiklik organ. Ka nendes maades, kus põllutöökojad ellu kutsutud eriorganisatsioonide keskkorraldusena, on teatud maksud olemas, mida kantakse koja heaks seltside poolt.

Need kohustused kantakse põllumajanduse ja põllumeeste eneste huvides.

Küll aga tuleb soovida, et põllutöökoda ise oma tulude muretsemisel täiel määral arvestaks raske majandusliku olukorraga ühel või teisel ajajärgul ja kohustusi määraks kõige vähemas suuruses või hoopis

ära jäta. Tegelikult ongi seda loota, sest põllutöökoda koosneb ju põllumeeste eneste esindajatest, kes põllumajanduse raskusi alati kõige selgemini tunnevad. Seda eriti praegusel raskel ajal, kus koda oma tegevust algamas. Sellest ei saa aga järeldust teha, et põllutöökoja ellukutsumise võiks veelgi edasi lükata. Tahaksime loota, et asutatav põllutöökoda kõige parema tagajärjega kaasa aitab meie põllumajandusele ülesaamiseks rasketest aegadest vähema valuga ja suurema vastupidavusega.

Kui aga lugu nõnda on, et kohustused põllutöökoja heaks ei ole mitte suured, ja kui koda ise tarbekorral neid kohustusi määrab õige vähesel määral või koguni ära jätab — see on seaduses ette nähtud — siis ei saa mitte ühineda nende seisukohtadega, et kohustusi põllutöökoja heaks peaksid kandma ainult need, kes koda valima lähevad, kes oma valimisõigust kasutavad. See oleks parandus, mis destrueeriks kogu selle seaduse ja põllutöökoja enese. Kui see põhimõte seadusse sisse võtta, siis need, kes näevad asutatavas põllutöökodas ainult mingit parteipoliitilist kantsi, satuksid ise oma arvamisega vihma käest räästa alla. Põllutöökoda kujuneks siis ühekülgseks asutuseks, kus parteipoliitika avanevad kõige laiemad võimalused, mida aga praeguse seaduse juures ei saa öelda, kuna siin on valimisõigus ette nähtud kõigile põllumeestele ja ühtlase kohustuse juures kasutatakse ka koja valimisõigust ühtlaselt. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei taha teiega vaidlema hakata, mis asjatut ajakulu nõuaks ja asjatuse polemikasse viiks.

Samuti on selge, et ühekülgne ja juhuslik osavõtt valimistest kindlasti halvab põllutöökoja ja tema kohalikkude osakondade tegevust ega anna mitte põllutöökodale seda kindlat kandepinda, mis tema erapooletuks ja asjalikuks tegevuseks tarvis.

Vaheaeg kl. 19.27 min.—kl. 20.15 min.

J. F u k s : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllutöökoja seadust peame meie üheks tähtsamaks seaduseks, mida Riigikogu arutab, ja sellepärast need kõnelemised ja puuduste äramärkimised siin ei peaks üelligsed olema. Põllutöökoja ülesanded on § 3 üles loetud. Mina võtaksin arvustamisele § 3 p.p. 9, 10 ja 11 selles mõttes, et kui loodaks teine koda, töölikoda, kas paralleelselt töölikodas väikemaapidajate huvid saavad kaitstud? § 3 p. 9 on öeldud, et koda aitab kaasa põllumajandusliku krediidi korraldamiseks; p. 10: töötab kaasa sisekoloniasiooni, maakorralduse, maahindamise ja maaparenduse läbiviimisel; p. 11: võtab osa ikal-

dusekomisjonidest ja aitab kaasa ikalduse tagajärgede likvideerimisele. Aga kes saab alla 5 ha kohapidajate huve kaitsma, põllumajanduslikku krediiti korraldama, sisekoloniasiooni ja maakorraldust läbi viima, see on juurdelõikeid andma? See küsimus on praegu täiesti lahtine. Need maapidajad, kellel alla 5 ha maad, need on selle seaduse mõttes täiesti saatuse hooleks jätud. (V a h e l h ü ü e.) Üldkomisjonis on sotsialistlikku rühma kuuluv liige härra Schütz tähendanud, et nendele saab loodud töölikoda. Aga see töölikoda ei ole praegu veel olemas ja kas ta üldse saab olema, kes seda võib praegu kindlustada? Missugused saavad töölikoja ülesanded olema, ja kas saavad seal väikepõllupidajate huvid kaitstud? Kui töölikoda ellu kutsutakse ja kui töölikoda väikepõllupidajate ja maapidajate huvide kaitseks tehakse, siis tuleksid töölikoja ülesannetes needsamad punktid, mis praegu põllutöökoja seaduse juures on, läbi viia, nimelt et koda aitab kaasa põllumajandusliku krediidi korraldamiseks j.n.e. Siis tõesti peavad töötama kaks paralleelasutust. Väikemaapidajaid aga ilma kaitseta jätta ka töölikodas, seda minu arvates ei või. Kogude sihid ja kavatsused on ammu selged. Nad tahtsid juba Eesti riigi algupäevil mõisad jagamata ja terveks jätta. Muidugi siis ei oleks väikemaapidajaid niipalju olemas olnud, kui neid praegu on. Aga minule imelikud paistavad sotsialistliku rühma seisukohad olema, nimelt et nad on praegu väikemaapidajad ära unustanud ja väikemaapidajad põllutöökoda alt välja jätnud. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra Jõeäär, kas arvate, et töölikoda ilma maksuta töötab? Meil on praegu üks koda olemas, see on sepikoda, ja seal on ka tarvis maksta, kui seal käiakse. Nii et ükski koda ei seisa õhust ja armastusest üleval. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei saa aru, mispärast härra Jõeäär nii ärevusesse satub. Ma pean sellest arvama, et härra Jõeäärt südametunnistus piinama hakkas. Möödunud aasta detsembrikuus Eesti sotsialistliku töölispartei viiendal kongressil härra Jõeäär refereeris oma põhimõtteid ja kavasisid, ja Jumal hoidku, kui nende kavade järgi väikepõllupidajate suhtes talitama hakatakse. Ta ütleb seal: „Meie teame kõik, et sotsialism ei seisa juurdelõigete andmises elujõuetutele väikemaapidamistele ega klassivõitlus — võitluses selle eest, et pops oma lehmamullikat saaks riigimetsas karjatada.“

Aga kui sotsialistid hakkavad poliitikat ajama töölikodas nii kui põllumeeste kogud põllutöökodas, siis on õiged härra Jõeääre sõnad: „Lõplik päästmine ei olene juurdelõigetest ega lehmakarjatamise võimaldamisest, vaid kodanlise ilmakorralduse lõpulikust hävitamisest.“ (V a h e l h ü ü e.)

Hirmu peaksite teie igatahes tundma, kui niisugust kaheotsaga mängu mängite. (V a h e l h ü ü e.) Siht on igatahes täiesti selge ja nimelt, et väikemaapidajad peavad aitamata tööliskoda kodanlikku ilmakorda hävitada. Jumalaga siis need juurdelõiked! Ka põllutöökojast pole meil midagi loota peale uue maksukoorma, sest ei või ju põllutöökoda väikemaapidajatele juurdelõigete andmist pooldada ega nõuda, saab talu suuremaks, saab väikemaapidaja hääleõiguse ja tuleb viimati põllutöökotta kogumeeste vastu revolutsiooni tegema.

Kas arvavad siis nüüd sotsialistid, et kui tööliskoda tehakse, kus ühte patta linnatöolistega pannakse väikemaapidajad, nende hääle seal ära sumbutatakse, et nemad, sotsialistid, on need emamesilased, kelle järele mesilased mesipuuks lähevad. (V a h e l h ü ü e.) Härra Joonas, Teie tuletate meelde mesilase leske. Aga nende leskede saatus on väga armutu, ja mina arvan, et nende saatus ka teile kodade pärast osaks saab. (V a h e l h ü ü e.)

Kui meie nüüd tagasi läheme põllutöökoja juurde, siis ega see esimene põllutöökoja kava ei ole, meie oleme ka enne neid kavasid näinud. Nimelt on mitu aastat tagasi põllumeeste kogude poolt esitatud ka üks põllutöökoja kava, aga see oli palju radikaalsem, seal oli ette nähtud, et koja alt jäävad välja need, kellel on alla 3 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad. Ja vaadake, selle kohta üks naljahammas joone all kirjutab: Riigivanem oli võtnud alamääraks, et koja valijal olgu vähemalt 3 ha põllumajanduslist maad. Vaadati noomivalt vanale Pätsule otsa: ikka veel need Uue-Merimaa maanatsionaliseerimise ja bodenreformerite... (N a e r. — V a h e l h ü ü e d e.) sotsialuudendused pole tal peast lahtunud! Ah, et pops ka kotta? Abja peremehe kõrvale? Ei seda ole! Vaikuses lipsas Riigivanema kava kalevi alla.

Ja siis lugesime ajakirjandusest, et on ilmunud üks Põllutööminister Jürman'i kava. Kust see ajakirjandusesse on sattunud, kas sellega taheti Jürman'ile looberisid lõigata, seda ei tea, aga selle kava järgi pidi vähemalt 7 ha maad olema sellel, kes võib seal palaatas või põllutöökojas istuda. Aga pärast on vist kardetud, et selle 7 ha sissevõtmisega need väikemaapidajad, kelle juures kogud valimistel õnge on heitnud, võtame Tahkuranna, Häädemeeste, Orajõe, Pati ja teisi endisi kroonuvaldasid, kus palju on 5-tiinulisi kohti, kogu krundi suurus 5 tiinu, need oleksid tingimata Jürman'i kava järele kojast välja jäänud. Aga siis oli valitsuse komisjonis asja kaalutud ja arvatud, et paneme 5-hektaarilised ka sinna, siis saame senised pooldajad kätte, jäägu vähe-

mad välja ja pandagu need töolistega ühte patta. Aga siiski on selle juures veel üks väga raske küsimus lahendamata, mille peale ei ole vastatud. Mina ei ole üldkomisjonis töötanud, aga täna, kui ma ei eksi, härra Juhkam või härra Kalbus ütles, et kohtuministeeriumi kodifikatsiooni osakonna nõunik härra Selter on seletanud, et kui koht on mitmes tükis ja seejuures üksikud tükid ei anna 5 ha välja, siis tal valimisõigust ei ole. (V a h e l h ü ü e d e.) Kujutage omale ette Tahkuranna valda, kus on 10-tiinulised ja natukene vähemad kohad mitmes tükis. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra minister, Teie ei ole seda mitte seletanud. (V a h e l h ü ü e.) Nad kasutavad ise. (V a h e l h ü ü e.) See küsimus tuleks lahendada. (V a h e l h ü ü e.) Kui Teie, härra Mekkart, seda IV lugemist tahate, siis peame hakkama Riigikogu kokukorda muutma.

Kui edasi vaatame põllutöökoja küsimust, et miks seal väikepõllupidajad välja jäetud, siis on väga iseloomustav ka järgmine kirjutis: „Mäletate kui ta ise oli alles pisitilluke, aga nimi hiigla mürakas „Maaliit“, kõik kes maal elavad. Siis tõmbus nimi natukene koomale, aga kaal kasvas — põllumeeste kogud. Kõik, kes põllutööd teevad. Kogu kutseala ilma klassivahedeta. Nüüd ilmus kolmas ajajärk — klassivahedega. Pops välja! Asunikukudele ja väikepõllupidajatele päitsed pähe, agronoomidele rauad suhu. Parteile tuleb nüüd jälle uus ajakohasem nimi ristida: „põllumajanduslikkude saadustega vaheltkauplejate kamp“. Miks peab koja valijal vähemalt 5 ha olema, miks 30 tuhat põllumajapidamist esinduseta jätta? Kust pagan sa leiad seks viisaka põhjuse? Murti kaua pead. Äkki läks ministril nagu hiilgama. Leitud! Päästetud! Põhjuse on lihtne: pole paragrahvi! „Alla seda normi ei tunnista meie seadused omanikku põllupidajaks“.

Meie arvasime seni, et meie põllupidajad jagunevad ainult maapõllumeesteks ja linnapõllumeesteks. Aga vaat, mis nüüd tuleb välja: on veel tunnustatud põllupidajad ja mittetunnustatud põllupidajad. Ja linnapõllumehed on kahtlemata tunnustatud põllupidajad, aga neid tunnustamata põllupidajaid tuleb maapõllumeeste seast otsida.

Tumedad mehed, mis üteldagi. Ei tea paragrahvi ega midagi. Harib põldu ja loeb end põllupidajaks, aga ise ei märka, et seaduse järele on kes teab mis.

Aga paragrahvid on kõverikud — mine tea, kuidas keegi neid kääneb.

Paragrahvid ei tunnista ka võlglaste talusid Krediidkassa liikmeks. Ja Jürman tahab tunnistama panna.

Kas mõni agar mees selle eeskujul ei hakka peale käima, et ka paragrahv 5 ha põllupidaja kohta ümber kõverdataks?

Et nii hullu lugu ei juhtuks, kas ei oleks ettevaatlikum alla 5 ha põllupidajaile põlutöö hoopis ära keelata.

Vanasti oli nii, et tööstuses kees kibe klassivõitlus, aga põllumajanduses valitses rahu ja oli inimestest hea meel.

Nüüd on ümberpöördud: tööstuses maksab sotsiaalne rahu ja kapitalist ühes oma sotsist või kommunist kaitisvanematega ehitab vennalikus üksmeeles konstitutsioonilist vabrikut.

Seda hirmsam klassisõda möllab aga nüüd põllumajanduses. Mitte ainult põllutöölisi, — ka popsi ja väikepõllupidajaidki ei tohi põllutöökojalegi ligigi lasta; muidu teevad seal kohe sotsiaalse revolutsiooni, hävitavad põllumajanduse ja lasevad kõigil sooled välja.“

„Kui lasta põllutöökohta põllutöölised, siis teivad seal kahtlemata risti üksteisele vastukäivad huvid, mis tööle kahjulikud. Ei ole mõeldavad ka seksioonid, mis võivad tekitada tüli ja lahkuminekuid.“

Vaadake, niisugused arvamised on nüüd ajakirjanduses sellest tuleviku põllutöökojast ja sellest väikemaapidajast, kes palju intensiivsemalt harib oma põldu kui suurtalupidajad, kellel vahest üksainus lehm sööb söotijäänud põldudel. See söödis koha pidaja saab nüüd valimisõiguse, aga see väikemaapidaja alla 5 ha kohal, kes intensiivselt põldu harib ja eeskujulikult kohta peab, sellele pannakse makse peale ja õigustest pühi suu puh-taks. Kas see on õiglane kord?

Edasi, kui puudutada põllutöökoja ülesandeid, siis § 3 p. 4 näeb ette, et ta „eden-dab talundite korrastamist ja saaduste tootmist kõigis põllumajanduse harudes, nagu taimekasvatus, loomakasvatus ja metsandus,“ j.n.e. P. 7 näeb ette, et „eden-dab põllumajanduslikkude saaduste ning toodete kasutamist ja müügile toimetamist“. Võib-olla et põllutöökoja seda saaduste müügile toimetamist jumalikult ja otstarbekohaselt saaks ajama, (V a h e l h ü ü e.) aga ma peaksin põllutöökoja seaduse juures nüüd ära märkima, et koda mitte sarnaselt seda saaduste müügile toimetamist tegema ei hakkaks, kui seni kogumehed „Estonia eksportapamajadega“ teinud ja kuidas nad suguemiseid Vene-maale toimetasid. Selle kohta on arupäri-mine esitatud 4. juunil, mil ei saadud aru-pärimise vastuvõtmiseks tarvilikku ena-must; siis 11. juunil võeti arupärimine vastu. Ja Riigikogu kodukorra § 90 põhjal peab valitsus vastama 30-dal päeval. See 30-nes päev on homme. Täna oli arupäri-miste koosolek, aga Põllutööminister ei

arvanud heaks selgust tuua sellele eba-loomulikule asjale. Leping on nüüd Vene-maaga täidetud, kokkuvõtted on olemas, ja lõpuks võib tulla ja öelda...

J u h a t a j a: Kõneleja, ma kutsun Teid päevakorra juurde.

J. F u k s: Ma arvan, et põllutöökoja ülesanne saab olema põllumajanduslikkude saaduste ning toodete kasutamist ja müü-giletoimetamist edendada, aga et ta ees-kuju ei võtaks suguemiste müügiletoimeta-misest, ega sarnast põllumehe koorimist, nagu seni on olnud, ei edendaks. Mis on siis põllutöökoja, kas teda on tarvis? Ja mis seal kojast tegema hakatakse? Kas see koda meie põllumajandust raskustest päästab? Tõesti, põllutöökoja seadus sel kujul, nagu ta esitatud, ei ole põllumehele päästerõngaks, ta on neile pettekoda ja väikemaapidajatele pügamiskoda, mak-sude pealepanemise koda. Maksa maksu ja pea suu! Oota seni, kui su hing kinni pitsitatakse ja koja maksudeks su viimane loomamullikas laudast müüakse. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, härra Gustavson, et Teie sellega omale kaelakiiget teete, aga mitte teised.

Mis on siis põllutöökoja? Nii küsi-takse igalpool, kus teistega kokku puutud. Kas see on mõni maja või asutus, või mis koda see on? Ta on niikui mingi naljatilk ja maainimestele täielik arusaamatus. Sellepärast lubatagu mulle tsiteerida üht põllutöökoja iseloomustavat kirjeldust, mis peegeldab maarahva arusaamist põ-l-lutöökojast: „täna pean avali tegema oma sule ja huuled... sest ma ei saa vaiki olla, süda keeb üle. Nimelt eila tuli linna minu sugulane, Abram Kuusik...“

J u h a t a j a: Kõneleja, ma panen tä-hele, et Teie loete ajalehest vesteid ette. Ma kutsun Teid päevakorra.

J. F u k s: Põllutöökojast arusaamine on mitmesugune, ja et kõigil põllutööko-jast sarnane arusaamine oleks, nagu koa-litsiooni rühmadel kuluaarides ja kokku-lepetes, seda ei saa öelda. Kui nüüd mõni maamees arvab, et see koda on asutus, kus linna tules võib leivakoti lahti liüa, et see on suur palee, loss, siis ei ole seal midagi imestada. Aga kui siis mehele seletatakse, et see ei ole mingi palee ega loss, vaid hoopis nõukogu, ehk põllupida-jate oma Riigikogu, kuhu peab valima esindajaid, kes saavad palka ning selle eest panevad temale makse peale, vaa-dake, siis kargab mehe hing täis ja ütleb, niisugust koda ei ole tarvis. Seepärast ei ole ülearune küsida, mis kojad need öieti on, mis tahetakse kahe mehe suurema poliitilise erakonna vahel asutada, kus tahe-

takse põllupidajate klassi kaheks teha? (V a h e l h ü ü e.) See koda, mida täna siin tahetakse asutada, on väikemaapidajate koormamise ja pügamise koda.

J u h a t a j a: Rkl. Fuks, Teie tarvita- site ebasündaheid ja ebaparlamentaarseid üt- lusi, ma teen Teile märkuse, (V a h e l h ü ü e.) Näiteks nagu pügamine ja muud teised.

K. A s t: Austatud Riigikogu liikmed! Ma rahustan teid juba ette, kuigi see võib- olla ülearune on, et ma pikalt ei räägi. Üsna lühidalt katsun rääkida, kuigi võib- olla mitmed eelkõnelejad põhjust oleksid andnud pikemalt sõna võtta.

Eriti halb on kuulda siit Riigikogu kõnetoolilt vestete ettelugemist, mis on ilmunud ühes või teises ajalehes joone all. Aga kui paremat materjali ei ole, tuleb ka sellega leppida. Mina võtsin praegu sõna selleks, et lühidalt ja üldjoontes esitada sotsialistide seisukohti antud küsimuses. Muidugi ei saa minu sõnavõtmine kuigi põhjalik olla, sest ma ei kavatsenud sõna võtta. Aga et meie vaikimist võidakse pä- rast tõlgitseda vääriti, seepärast ma ometi paari sõnaga katsun selgitada neid seisukohti, mis meil antud küsimuse otsusta- mise juures on olnud mõõduandvad. Siin on katsutud neid põhjusi selgitada, mis- pärast sotsialistid põllutöökoda pooldavad ja mispärast nad pooldavad seda koda antud seaduseelnõu kujul. On suhtunud sellele küsimusele väga mitmest seisuko- hast lugupeetud eelkõnelejate poolt. Seda võrdles endine minister Köster nugade vahetamisega, nagu karjapoisid nuge vahetavad kombinatsiooni alusel, siis on rkl. Lattik katsunud leida psühholoogilist põhjust ja arvab, et meie kuritahtlikult, pahatahtlikult — meie järeldame seda tema kõnest — irvitades tahame seda koda ellu kutsuda, ja on veel palju teisigi väi- teid. Aga mitte keegi ei ole katsunud puht sisuliselt läheneda asjale, see on, kui keegi oleks võtnud vaevaks esitada küsimuse, kes on siis lõpuks sotsialistid ja milline on nende politika. Nii oleks ta kõigepealt leidnud, et sotsialistid oma ilmavaatelises tõekspidamises on demokraadid. (V a h e l h ü ü e.) Selle üle võiksite teie ainult rõõmustada. Oleks tarvis olnud meeles pidada, et meie oleme demokraadid, ja siis oleks teil selge olnud, millepärast meie põllutöökoda pooldame. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei tunne sellaseid sõnu, härra Köster, minu leksikonile on need võõrad, sellast shargooni ma ei harrasta ja ei saa ka hinnata, kui teise suust seda kuulen. Aga demokraatiat, lugupeetud Riigikogu liikmed, peab mõistma. Demokraatia ei seisa ainult vormilises demokraatias, — siis on ta väärtus õige väike, kui demo-

kraatia on ainult puhtvormiline nähe, — vaid meie peame võtma demokraatia sisu. Kas ei ole demokraatia peamiseks tunnuseks kõigi kodanikkude kohuse, kõigi kodanikkude huvide tunne ja sellest tingitud teotsemise tahe. Demokraatia võib seista ainult seal, kus kodanikul on tahe teotseda ja vastavalt sellele ka võimalus ja usk teotsemiseks. Meie näeme, et üks kõige seadusepärasematest demokraatia elutunnustest on see, et huvisarnased riigikodanikud püüavad organiseeruda ja seda organiseerumist kasutada selleks, et oma majanduslikke ja kultuurilisi püü- deid rahuldada. See on peamine demo- kraatia ülesanne ja demokraatia õigus, mis ta kodanikkudele annab. Seda ära tundes on kõigis modernriikides, kus kapita- l on õitsengule tõusnud ja turustamine väga komplitseeritud kaju omandanud, kõigis neis riikides on kodanikkude orga- niseerumine mitmevõrdselt ja võrratult tugevam, kui majanduslikult ja kultuuri- liselt mahajäänud maades.

Selle tõe tundmisele on töölisklass ammu jõudnud. Teie näete, et töölisklass on organiseerunud ametiühingutesse ja ka muude organisatsioonidega ta virgutab end majanduslikult ja kultuuriliselt tõusma. Seda peavad ka teised kihid tegema, vastasel korral ei ole mõeldav ühistegelise koostöö. Pidage meeles, et riik ei saa kõiki ülesandeid enda kätte haarata. Meie tunneme juba Spencer'i päevist saadik vahet riikliku ja ühiskond- liku kooperatsiooni vahel. Võib-olla see on muutunud arhailiseks, aga see nähe ei ole kadunud. (V a h e l h ü ü e.) Austatud härra Köster, Teie nähtavasti ei tea, mis on sotsialism, Teie vist mõtlete, et see on riigistamine ja sellepärast arvate, et ma endale vastu räägin, ja kui ma tuleviku- riiki ette kujutan, siis mitte poliitilise riigina. Mina ei räägi oma veendumuste vastu. (V a h e l h ü ü e.) Nagu näha, on meil elukutselisi ettelugejaid. (V a h e l h ü ü e.) Kuigi need tärimid, mida olen nimetanud, nimelt riiklik koope- ratsioon ja ühiskondlik kooperatsioon, on vanad, siis kuigi uuemad ja modernimad tärimid on nendele asemele astunud, on sisu nendel ikkagi püsima jäänud, — riik- lik ja ühiskondlik ühistegevus, mis mõle- mad hädatarvilikud kultuurilises ja veel enam modernis ühiskonnas. Ilma nendeta ei saa ühiskondlik elu läbi. (V a h e l h ü ü e.) Jumal, nendel võib palju ar- vamise olla! (V a h e l h ü ü e.) Aga need arvamisid muutuvad vahel väärar- vamiseks. Kui vaatleme seltskonna enese tegevust, kihihuvilisest liikumisest tingi- tud organiseerumist, siis näeme, et vii- mastel aastakümnetel ei ole suudetud püsima jääda nende organisatsioonide juurde, mis on puht eraalgatuslikud,

ilma avalikõigusliku aluseta, vaid see ühiskondlik koopereerimine on läinud sedavõrt laiali ja ta on tunginud sügavatesse rahvakihtidesse, et sunnitud olakse nüüdisaja modernis riiklik korralduses andma kihihuvilistele organiseerimistele paljudel juhustel avalikõiguslik alus. (V a h e l h ü ü d e d.) Härra Köster, mina ei saa kinnasteloopimise argumentatsioonile samasuguse argumentatsiooniga vastata. Mina paluksin Teid minu kõnet kuulates sisuliselt mõelda seda, millest mina räägin, või lugeda vastavat kirjandust. (V a h e l h ü ü e.) Teised maad on leidnud mitmesugused kuiud kodade loomisel. Võtame näiteks Inglismaa. Kas teate, härra Köster, et Inglismaal on ametiühing peaaegu avalikõiguslik asutis. (V a h e l h ü ü d e d.) Ei tunne mina ühtki põllutöökoda. Võiksite küsida, milline on Inglise tööliskoda. Seal vastaksin teile otsekohe, — Inglise töölistel ei ole tööliskoda, aga neil ei ole tänapäev tarvis tööliskoda, nad on suutnud oma töölistkoja luua peaaegu avalikõiguslikul alusel seisvate ametiühingute liitude näol. See on suur osa sellest organisatsioonist, mis meie nimetame ühiskondlikuks organisatsiooniks. (V a h e l h ü ü e.) Seal ei ole midagi imestada. Inglismaa arenemine on pisut vanem kui Eesti arenemine ja mandri arenemine üldse. eriti just ühiskondliku tegevuse alal. Sellepärast ei ole midagi imestada, et Inglismaa meist ja üldse mandrist ette jõudnud on nii mõneski asias. Meie peaksime sealt eeskujuga võtma. Nii et need organiseerimise tagajärjed on modernühiskonnas näha. ja nende otstarve on juba üles leitud. Teie nägite, kuidas Inglise vanameelne Baldwin'i valitsus katsus sellega hooni anda ametiühingutele, et keelati ametiühingutel oma liikmeid sundusliku maksuga koorjata.

See on tähtis ja huvitav moment sellepärast, et just eriti meie, see on sotsialistide käest on küsitud, kuidas meie seda kotta kuulumise sunduslikkust võime kaitsta. Meie võime oma veendumuste järgi seda alati teha teatud reservatsiooniga, mis tehakse üksikutes olukordades. Meie teame aga, kuidas Inglismaal sellele Baldwin'i sammule vastu astuti ja kuidas Macdonald'i valitsuse ajal vanale seisukohale tagasi mindi ja äravõetud õigused ametiühingutele tagasi anti, nii kui see enne sõda oli. Nad kannavad sunduslikkuse kuju.

(Sekretäri kohale asub sekretäri teine abi O. Gustavson.)

Ja kui meie käest küsitakse, mispärast meie pooldame põllutöökoda, siis sellepärast, et demokraadid oleme, hindame majanduslikku ja kultuurilist arengut.

See annab palju õpetusi ja see on hea nähe, et ühiskond üldse organiseerub ja areneb. See on põhimõttelik õigustus, aga see on ühtlasi ka oluline paratamatus. Kui meie teistsugust teed peaksime käima, siis meie läheksime erilisele tendentsile vastu, ja see on niisama hea, kui peaga seina jooksmine, see ei annaks häid tagajärgi, vaid see takistaks majanduslikku ja ühiskondlikku arenemist.

Siis üks kõnelejatest püstitas siin küsimuse, see oli lugupeetud rkl. Lattik, et kuidas see tuleb, et just nimelt põllumeeste kogud, kelle algatus on põllutöökoda seaduse eelnõu, et kust see tuleb, et põllumeeste kogud oma algatuse just nimelt sotsialistide abil läbi viivad, miks nad seda keskrühmade abil teha ei soovi? Vaadake, see küsimus võiks mõnele kõrvaltvaatajale tõepoolest mõistatuseks olla, aga pärast neid pikki kõnesid, mis siit on peetud, on vähemalt meile, Riigikogus viibijatele, see küsimus küll selgeks saanud. Tõesti tuleb ilmsiks, et keskrühmade abil põllumeeste kogul kui põllutöökoda seaduse algatajal vist oleks väga raske olnud seda koda ellu kutsuda. Mis on kõnelenud teie esindajad siit kõnetoolilt? Aga igaüks oma laulu. Ja igaüks on omapärast arusaamist esitanud, mis tihtilugu teise sama rühma kaaslaste arvamisele risti vastu käis.

Kui mina ühest hilisemast kõnelejast algaksin, nimelt härra Lattik'ust, siis peame meie ometi tema kõnest järeldama, et põllutöökoda, — kuigi ta seda nagu tunnustada ei tahtnud, kuigi ta alguses ütles, et ta põhimõttelikult võiks selle asutuse ellukutsumist pooldada, — siiski peame tema kõnest selle järelduse tegema, et koda on suur kurjus. Tema kõneles omapärasest rahvamehe tüübist, vabatahtlikust või volontäärist, ja püüdis tööks teha, et see volontääri tüüp, kes meie kultuuri edendamisele väga tähtis olevat, hävinema peab pärast koja ellukutsumist. Temale kuidagi viisi paistis see asi niiviisi, et kui põllutöökoda ellu kutsuda, siis peab see külas kõik korraldama, kuni simmanini. Võib-olla et see nii halvasti mõeldud on, et kõik laulukoorid peaksid kaduma, põllumeesteseltside esindajad peaksid kaduma ja koda nagu haarama kogu tegevuse, mis maal oma algatusel sünnib. Kuidaviisi see sünnib, seda ei teinud ta kuulajatele selgeks, leides, et volontääri tüüp peab kaduma, kui see sunduslik ja kroonu koda ellu kutsutakse. Seal on puht põhimõtteline eitamine, kartes, et kroonuline koda võiks kohaneal algatuse lõplikult maha lammutada. Nüüd selle kõneleja seisukohalt võib ainult rõõmustada: mida kitsam koda, mida vähem sellest osavõtjaid sinna kogub, seda parem.

Teised leiavad, et koja suuremaks puuduseks on see, et ta seatakse liiga kitsale alusele, et välja eraldades koja alt need, kelle maanorm alla 5 ha ulatub, pannakse koda kindlale parteilisele alusele ja temast ei või mingit tulu tulla. Nemad tahaksid, et koja alla kõik kuuluksid, kellel aga natukenegi maad on. Kõik need arvamisid käivad üksteisele risti vastu ja ei ole ühist seisukohta neis küsimustes. Mõned ennustavad sotsialistidele ja ütlevad, et küll teie näete, kui nüüd peaks lisaks tulema töölikkoda põllutöökojale ja sinna alla viiakse väikemaomanikud, küll teie näete siis, kes selle all kannatab, et nendega teie küll mingit koda luua ei saa, mis teid rahuldab. Teised aga ütlevad, et koja seadusega ja tema makspanemisega jõukama osa haaravat põllutöökoda enda kätte ja kehvikute osa antakse sotsialistidele söödaks. Neid vastupidikäivaid vaateid kuuleme ühe ja sama rühma kõnelejate hulgast, nende hulgast, kes ei ole ette lugevad ajalehe joonealuseid, nagu see erialaks härra Fuks'ile. (V a h e l h ü e.) Võrrelge oma esinemist härra Lauri esinemisega. Teil ei ole selget seisukohta selles küsimuses olnud, ja ma ei ole selgusele jõudnud, milline oleks täpselt Teie seisukoht olnud antud küsimustes. Aga ma kardan, kui koonduse rühma kuuluvad rahvasaadikud suudaksid ühise tahte, ühised seisukohad kuidagiviisi saavutada, siis ei tarvitseks need seisukohad kuidagiviisi kokku minna kristlikku rühma kuuluvate ja tööerakonda kuuluvate rahvasaadikute ja teiste ühist seisukohta ei ole mõeldav nendes küsimustes ette kujutada. Aga Teid vist huvitab see küsimus, kuidas vaatavad sotsialistid selle koja laiuse küsimusele. Kes oleks õigustatud koja alla kuuluma? See on niisugune küsimus, mida põhimõttelikult otsustada ei saa. Seda peab otsustama asjaolusid hinnates. Mis võiks osutada otstarbekohaseks Saksamaal ja Prantsusemaal, see ei tarvitse veel Eestis antud olukorras käesoleval ajal otstarbekohane olla. Ja ei või nõuda, et sotsialistidel selles küsimuses oleks kõigil loomulikult ühine seisukoht. See ei ole päris võimalik. Ma tunnistan otsekohe, et meie rühmal selles küsimuses erivaated ilmsiks tulid. Muu seas olin ma sellel arvamisel, et põllutöökoja alla, ma julgen seda tunnistada, et põllutöökoja alla ei peaks kuuluma need väheste hektaaride omanikud, kes toodavad peaaesjalikult ainult oma perekonna ülevälpidamisi. Minu arvates ei tarvitse need koja alla kuuluda, aga meie rühmas tuli ka teisi arvamisid kaaluda, pooldati ka seda, et põllutöökoja alla kuuluksid kõik, maa suurusele vaatamata. Aga kui meie need küsimused olime mitmekülgselt läbi

kaalunud, siis leidsime, et võimata on leida absoluutselt õiget mõõdupuud, vaid tuleb võtta üks keskmine kõige rahuldavam seisukoht ja sellele püsima jääda. Võtame ühiskondlikud kihitused, need ei ole niiviisi, nagu ütleme geoloogilised kihitused, teravalt eralduvad, vaid neil on vahemised astmed. Ja need vahemised astmed mitmeski muuski küsimuses sünnitavad raskusi.

Võtame nüüd need väikemaomanikud, kel alla 5 ha kasutusekõlblikku maad, siis näeme seal hulgas väga mitmesuguseid tüüpe: ühed on väga kehvad mehed, popsnikud, nendel on antud maalapp enamasti niisuguses talu põllunurgas, mida talumees ise ei harinud. Ja need on seal nii säilinud ja elatuvad tööjõust, ükskõik kas ta tegi tööpäevi või tasus rahaga maa eest, aga peamise ülalpidamise sai ta vaevalt põllutöölisena, siis talvel metsatöölisena, nii on ta puht proletaarlik element, kes oma klassitundes, niipalju kui ta oma olukorda oskab hinnata, peaks töölisperesse kuuluma. Aga seal on ka natuke teistsuguse jõukusega mehi: seal on aiasatajaid, kes on suutnud niipalju kapitali investeerida oma maalappi, et ta oma väheste hektaaride arvu juures on juba saanud suurtootjaks ja annab koguni teenistust võõrale tööjõule. Loomulikult niisugune mees oma klassitunde poolest ei saa kuuluda proletaarlikku peresse ja teda ei saa hinnata ühe mõõdupuuga vaese popsnikuga. Aga ega ei ole võimalik seaduses ette näha kõiksuguseid peensusi. Seadus on sunnitud seal, kus olukord nii kirju, seal, kus ühiskondlikud kihitused üksteisesse ära sulavad, otsima mingit keskmist teed. Ja vaadake, selleks keskmiseks teeks, mille tundub, et see on õige, osutub meie oludes 5 ha. Sellepärast pooldame meie seda alust praeguses seaduseelnõus, mis seal ette nähtud, ja ma arvan, lugupeetud Riigikogu liikmed, need on peamised küsimused, mille peale meil võidaks vastust oodata. Nimelt mispärast meie pooldame põllutöökoda üldse ja teiseks, mispärast meie peame seda alust otstarbekohaseks, mis eelnõus on ette nähtud. Need on kaks peamist küsimust, teised küsimused on detailküsimused, ja nende juurde ei katvate ma tulla.

Aga ma tahtsin veel enne, kui lõpetada, ka selle küsimuse juures peatuda, kas kodade asutamine aitab vahetada tervemaks minna või pehmeneda. Peamine hulk kõnelejaid on väitnud, et niiviisi organiseerudes ja kohuslikku kuju andes sellele organiseerumisele, õhutatakse ainult klassivaenu ja klassiviha. Et seda väidet tõestada, oleks pidanud näitama või selgeks tegema, et kõik senised teistel aladel ettevõetud organiseerimiskatsed oleksid niisuguseid tagajärgi andnud. Aga

vaadake, seda väita ei saa. Just vastuoksa, kõik ametiühingulised organiseerimised tööstusealal, kõik lepitusekojad, mis selle tagajärjel ellu on kutsunud, on küll ajaloo ja majanduseelu vaatlejate üsna ühemeelsete tunnistuste põhjal aidanud klassiviha ja -vaenu pehmenada. See sunduslikkuse küsimus ei ole selle asja juures kuigi mõõduandev. Sunduslikkuse moment ei muuda funktsioone, mida need organisatsioonid teostavad, absoluutselt mitte. Sunduslikkuse moment on tulnud seega, et areng ise on läinud nii kaugele. Kui antakse avalikõiguslik alus, siis tuleb sunduslikkuse moment iseenesest. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlen, ta tuleb iseenesest; kui anname avalikõigusliku aluse, asub sunduslikkus väga lähedal. Muu seas oli raske aru saada teie argumentidest, kui vaidlesite sunduslikkuse momendi vastu põhiseadust refereerides, ja ka praegu on väga raske aru saada neist väidetest, mida toote ette põllutöökoja puhul sunduslikkuse vastu. Meie peame neile organisatsioonidele, mis laiaulatuslikul alusel ellu kutsunud ja suurte ülesannetega koormatud, tegutsemise võimaluse andma. Ja tegutsemise võimalust on raske kindlustada ilma sunduslikkuseta. Ja uskuge, need inimesed, kes koja ellukutsumisest on huvitatud, oskavad ka seda sunduslikkuse momenti hinnata. Nemad ei loo seda endale koormaks, nagu Inglise tööliiskond on endale koormaks loonud sundusliku maksmise ametiühisuste kasuks. Tahaksin loota, et meie tööliiskond seda endale koormavaks ei pea. Vaadake, kui meie oleksime, kui meie põllumajandus oleks veel patriarhaalse olukorras, kui meil oleks patriarhaalne kord, kus iga mees valmistaks ise endale viisud jalga, kus iga mees muretseks kõigepealt oma majapidamise tagavarade eest, millega ennast kindlustab nendeks kuudeks, kus tal otsekohe ei ole põllult saagina midagi saada, kui tema ei töötaks kaugete turgude jaoks, siis tõesti seda koda tarvis ei oleks. Niisugusel kujul organisatsioonide ellukutsumine, nagu oli kaubandus-tööstuskoda ja nagu on põllutöökoda, tuleb kõik selle tagajärjel, et ilmamajandus on radikaalselt muutunud viimase sajandi jooksul, ja ka põllumajanduses on olnud radikaalne pööre. Kui meie põllumajandus töötab rahvusvahelisel turul, see on olukorra lõplikult komplitseerituks muutumine, see sunnib igasuguseid omaabi vormisid ja teid leidma, et seda teed mööda peab põllumajandus minema, vastasel korral tema ei suudaks ilmaturgudel püsida. See on areng, see on suur majanduslik ja kapitalistlik areng, mis meid selle tarve ette on asetanud. See tarve on nii suur, et ollakse sunnitud nendele organisatsioonidele andma avalik-

õiguslikku alust. Kui kõike seda hinnata, siis ei ole imestada, et just sotsialistid aitavad kaasa põllutöökoja ellukutsumisele. Meie peamiseks tegutsemise lähtekohtadeks on olnud ikka majandusliku elu vaatamine. Meie oleme väga huvitatud tootmisprotsessi kujundamisest ja oleme sealt väga palju õppinud ning hinnates neid majanduslikke vajadusi, mida praegune olukord meile asetab, hinnates kogu seda majandusekompleksi, leiame meie, et põllutöökoda, kui üks demokraatiale iseloomulik kodanikkude enesetegutsemise kuhu, väärib pooldamist.

Kui korda läheb, nagu loodame, tööliiskoda ellu kutsuda, siis on ka see kahtlemata üheks väärikaks sammuks. Sellest ei oleks tulu mitte ainult tööliiskonnale, vaid sellest oleks ka Eesti majanduslikule ja kultuurilisele alale kahtlemata suur tulu. Tõsi küll, tööliiskoja ülesanded ei saa olla sellisel määral majanduslikud ülesanded, kuivõrt nad on kaubandus-tööstuskoyal ja põllutöökojal. Tööliiskoja ülesanded on peamiselt kultuurilised ülesanded ja sellega tähtsamad tööliiskonnale.

Meie näeme, et kuigi klassiteadvus päev-päevalt kasvab, tõuseb klassiviha, klassivaen, ja sellepärast on organiseeritud eneseavaldus alati tasakaalukam, kõigis oma mõjudes otstarbekohasem, põhjalikum ja asjalikum, kui organiseerimata. Selletõttu on üleearne kõnelda sellest, nagu organiseeritaks mitmesuguste kodade ellukutsumisega klassivaenu üksikute seltskondlikkude kihtide vahel. See ei ole nende asutuste ülesanne ja otstarve. Kui see oleks nende ülesanne ja otstarve, siis oleksime meie, sotsialistid, sunnitud selle vastu võitlema, aga see ei saa olla nende ülesandeks.

Need oleksid lühidas kokkuvõttes need peamised seisukohad, mis on mõõduandvad olnud sotsialistide juures selles küsimuses. Edaspidi, arvatavasti sügisel, kui need küsimused uuesti päevakorradele tulevad, siis avaneb meil juhus nende asjade juures põhjalikumalt peatuda ja eriti selle osa juures, või selle vaatlemise juures, milliseid tulemusi on andnud need organiseerimise katsed Lääne-Euroopas.

Nii siis peatume pikemalt Lääne-Euroopa kogemuste juures ja näitame, et need Lääne-Euroopa kogemused head on olnud ja nende ülekandmine, nende ülevõtmine Eestis ainult häid ja tõhusaid tagajärgi võib anda.

M. J u h k a m: Härrad Riigikogu liikmed! Mul ei ole kõige vähematki tahtmist teie aega viita, aga ma pean ütleva, et täna võisime meie jälle kord näha ja kuulda, nagu vahel ka varem, et üks koalitsiooni osaline väga suure eneseohverdamisega teise eest välja astub. (V a h e l -

hüüe.) Sellest ma tahangi kõnelda, et praegune koalitsioon on väga õpetlik. Ühtki niisugust juhist ei ole meil varem ette tulnud, kus üks lepinguosaline teist nii järjekindlalt kaitsnud oleks. (V a h e l h ü ü e.) Iseloomulik on sellejuures asjaolu, et just seda, mida põllumeeste kogudel väga raske põhjendada, seda põhjendab pahema tiiva esindaja. Algusest peale oleme meie nõudnud, et sunduslikku koda põhjendataks. Aga parem tiib on sellest sihikindlalt hoidunud. (V a h e l h ü ü e.) Härra Ast põhjendas seda väga pikalt, palju paremini kui põllumeeste kogud seda oleksid teinud. Teile on kahtlemata sellest suur abi ja härra Ast'il oli seda kergem teha, kui teil endil.

Härra Ast ütles, et kõik kõnelejad muud teinud ei ole, kui ükssteise vastu kõnelenud. Siin on liialdusega tegemist. Saan aru, et ka mu naabritele pahemalt tiivalt ei ole koja kaitsmine kerge. (V a h e l h ü ü e.) Et see kerge ei ole, seda tundub igast teie sammust, ja härra Ast'i esinemine näitas seda veel kord. Härra Ast'i kõne tuletas mulle meelde ühe loo Vene II duumas. Seal tekkis kord raske konflikt valitsuse ja vastasrinna vahel. Iseloomustades Stolõpin'i rasket survepolitikat, lasi Roditschev langeda lõikava lause: Vene omaaegset kägistamist ja poomist jätkatakse ka praegu, ainult nimetatakse seda nüüd не мравьевский воротник, а столыпинский галстук. Vahejuhtumine ähvardas isegi kiirendada duuma laialisaatmist. Kui pärast konflikti Stolõpin kõnetooli astus, hakkas vastasrinna juht Miljukov, kes oli Stolõpin'iga teravas vastolus, kõigile ootamata plaksutama. Kui Miljukov'ilt küsiti, kuidas tema talituseviisi mõista, seletas Miljukov, et ta plaksutab mitte Stolõpin'ile, vaid neaministritele. Siis naljatati, et see politika on nii peenike, et ta katkeb. Härra Ast'i seletused olid ka lõpmata keerulised ja peenikesed, nii peenikesed, et nad katkevad.

Meie ei kuulnud, et härra Ast oleks poole sõnagagi seletanud, mispärast meie peame istuma siin päevad ja ööd ja koja vastu võtma peame veel kevadel. On loomulik, et on politilised erakonnad ja et need võitlevad oma sihtide eest. Küsimus seisab ainult abinõudes. Kui aga erakond tahab hakata kasutama oma huvides riigi võimu, antud korral organiseerida koda, koguda raha ja kasutada seda oma parteipolitilisteks sihtideks, — siis see ei ole loomulik. Ja selle vastu meie vaidleme. Selles seisab asja tuum. (V a h e l h ü ü e d.)

Teie võite meile või teistele ette heita, mida teie tahate, aga seda, et meie oleksime pretendeerinud poolriiklikkudele organisatsioonidele ja summadele ning spekulatsioonidele, et nende kaudu politikat

hakata tegema, — seda ei saa teie meile ette heita. Kui meie seniajani võisime rääkida, et meie sisepolitika on enam-vähem terve, siis praegu ähvardab meie sisepolitikat „balkaniseerimine“. Vähe-malt üks erakond tahab siit peale hakata teiste vastu võitlema riigi rahadega, ja see on kõige halvem nähe. (V a h e l h ü ü e d.)

Vaheaeg kl. 21.31 min.—kl. 21.53 min.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu sõnavõtmine on tingitud rkl. Ast'i sõnavõtmisest. Rkl. Ast põhjendas õieti põllutöökoja vajadust. Meie rühma kõnelejad on pidanud seda vajadust endastmõistetavalt arusaadavaks. Sellepärast ei ole käesoleva seaduse arutamisel eriti vajalikuks peetud meie poolt säärase avalikõigusliku asutuse ellukutsumisele põhjendusi otsima hakata. Nendele ei ole ükski meie rühma kui ka keskrühma liikmetest vastu vaelnud. Selles osas kõik see põhjenduste otsimine, milleks üldiselt organiseeritakse seltskonna isetegevust, ja organiseerimine avalikõiguslikul alusel, siin minu arvates ei olegi vajalik. See on iseenesest arusaadav. Sellele teele on kõik riigid asunud. Aga vaadake, missugune vorm või sisu sellele isetegevusele tahetakse anda, missugusel kujul see meile esitatakse, vaadake, selle vastu ja nende puuduste vastu, mis selle seaduse juures on, on kõik meie kõnelejad sõna võtnud. Lugupeetud rkl. Ast on ka ühe põhimõttelise küsimuse peale näidanud, millest tema arvates seisukohad lahkuminevad on ja mis näitab, et meil mitmesugused arusaamised selle juures on. Tema ise märkis, et on vaieldav, kus piir algaks põllupidajate põllutöökoja alla viimiseks ja kus ta lõpeks. Meie arusaamised lähevad siin põhjalikult lahku teie arusaamistest. Teie arvate, et need, kes produtseerivad oma saadusi selleks, et neid müütada, et need, kes kui ettevõtjad oma majapidamises teotsevad, et ainult need võiksid põllutöökoja alla kuuluda. Minu arvates lähevad ka need majapidamised, mis mitte ainult täiel määral ei produtseeri oma saadusi müügi jaoks, vaid seda osalt teevad ja mõningaid aineid peavad väljast ostma, ka need peaksid kuuluma põllutöökoja alla. Võtame näiteks kanakasvatuse ja aiasaaduste arendamise. Me teame, et need oma majapidamisest kõiki tarvilikke tooteid ei saa. Aiaasjandus näiteks on arendatud selles suunas, et ta võib oma saadusi turule toimetada õige tunduval määral, aga teisi põllusaadusi ostab ise. Kui ta osalt oma tööjõu mujal ära tarvitab, ega see ei tähenda aiapidaja vajadust selle järgi, et temal oma saaduste vastu hoolt ei oleks, vaid ta peab teadma, kuidas neid turule

toimetada. Siin lähevad meie seisukohad lahku. Meie rühma ühtlane seisukoht on, et need, kes saavad vähemalt poole, see tähendab enamiku ülespidamist oma põllumajapidamisest, need peavad põllutöökoja alla käima. Siis etteheitega tulla, et keskrühmadel, eriti meil, selles küsimuses ei olevat seisukohta, ma arvan, et see etteheide ei ole põhjendatud. Kas teie olete ühte meie rühma kõnelejatest kuulnud, kes oleks teistsugust seisukohta avaldanud? (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, ega meie neid kõnesid algusest peale uuesti pidama ei hakka. Stenogrammides on nad olemas, ja kes huvitub, võib sealt vaadata. Mina neid korrata ei mõtle.

Teine küsimus, mille kohta meie oleme peamiselt sõna võtnud, on maksustamise küsimus. Mina olen isiklikult ja ka rühma seisukohalt öelnud, et maksustamise küsimuses ei peaks valitsema see põhimõte, et maksustamise alla ei tohiks absoluutselt kuuluda see, kellele ei anta õigusi selle koja valimisest osa võtta. Aga meie oleme ka üldiselt praegu selle maksustamise vastu sel kujul, nagu see koda peale paneb. Ei ole mõeldav, et meie praegusel raskel ajal maksukoormat tõstame.

Kolmas põhimõte, mille vastu oleme võidelnud, on valimiste teostamise küsimus, mis esitatud kujul õigustatud ei ole ja mida ei ole püütudki siin põhjendada. Kui teie meie kõnelejaid kõiki jälginud olete, siis teie teate, et meie rühmast ükski lahkumineval seisukohal ei ole olnud, ja minu arvates ei ole üldse opositsioonist lahkuminevaid seisukohti. Meie praegusel ajal erimaksu koja heaks, mida tahetakse peale panna, eitame. Seejuures ei eita seda põhimõtet, et põllutöökoda oleks kõigi esindus. Siis ei lähe väga palju sellest lahku ka tööerakonna seisukoht. Tööerakonnal on seisukoht, et nad lepivad maksuga selles mõttes, et maksu see, kes tahab kasutada hääleõigust, nende arvates erimaks selle koja heaks on vastuvõetav. Kui kõik need summad, mis Riigikogus vastu võetakse agronoomiliseks nõuandeks, läheksid tema käsutusse, siis koda ei jääks toetuseta. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra kindral, minu arvates ongi nii, et meie ei tohi võimalust jätta praegusel ajal maksukoormatust tõsta. Need on kolm põhimõtetlikku seisukohta, ja koalitsioon on nende vastu. Sellepärast lubatagu tähendada, et nendest seisukohtadest meie oma järeldused teeme. Meie oleme seaduseelnõu I lugemisel komisjonis tema poolt olnud, oleme teinud parandusi, aga kõik need parandused on tagasi lükatud. Mis teie siis arvate, et meie võime seaduse poolt kõneleda ka siis, kui tema põllumajandust edasi ei vii, kahte ossa jagab ja väga suure osa põllupidajajast kaitseta jätab. Kuidas siis niisuguse põllutöökoja

poolt, mis sisuliselt vastuvõtmatuks tehtud, võidakse olla? Meie ei saa seda. Tulge ja öelge, et väikemaapidajad ka kuuluvad põllutöökoja alla, siis meie hääletame selle elnõu poolt. Aga teie ütlete — ei, kahelt poolt öeldakse meile — ei. Mina arvan, et ei saa niisuguse seaduse poolt olla, mis põllumajandust lõhub. On päris selge, et sellel kujul põllutöökoja seaduse poolt hääletada ei saa. Kui Põllutööminister tuleks siia kõnetooli ja ütleks, et väikemaapidajad kuuluvad selle seaduse alla, siis meie hääletaksime selle seaduse poolt ja siis jääksid arutamised ja vaidlused sellel alal ära. Need kestavad aga siiski edasi, sest Põllutööminister ei tule siia. Mina avalikult pööran Põllutööministri poole Riigikogu ees, et temal võimalus oleks öelda, et tema ühegi põhimõttelise küsimuse otsustamisel tahab arvestada opositsiooniga.

A. Laur: Härra rkl. Ast tõendas, nagu oleksid keskrühmadel mitmesugused seisukohad, ja olevat mitmesugused seisukohad isegi ühe ja sama rühma liikmete seas. Muu seas tähendas ka seda, et minu kõne olevat olnud vastolus nende motiividega, mida ette kandsid minu rühmakaaslased. Ma arvan, et see mitte nii ei olnud. Kokkuvõetult ütlesin mina, et selle seaduse kardinaalpuuduseks loeme seda, et ta kõrvaldab osa põllumajanduses tegetsevaid isikuid, kuigi mitte kõige suurema osa, aga võrdlemisi õige tugeva osa põllutöökojast, ja kõrvaldab liiategi selle nõrgema osa, väikemaapidajad, kes just erilist kaitset vajaksid. Ma tähendasin ka seda, et need väikemaapidajad, kellel ongi valimisõigus, et nende hääle sumbutatakse kojas suure enamusega, mis moodustub suurmaapidajatest. Väikemaapidajate huvid ei saa esile tõusta nii, et nendega ka arvestatakse. Teiseltpoolt aga üks osa väikemaapidajaid läheb töölistkotta, kus on hoopis teistsugused huvid, ja kus selle tõttu ei saa nende hädad ja vajadused mõjuvalt esile tõusta, samuti just nagu teisel osal põllutöökojas. Seda tõendas ka härra Ast ise. Nii näete, et majanduslikud küsimused ei saa töölistkojas esirinnas olla. Nii jäävad siis meie väikemaapidajad kahe koja süsteemi juures täiesti kaitseta, mis aga meie rahvamajanduse seisukohalt mitte soovitav ei ole. Edasi tähendas härra Ast seda, et nemad, sotsialistid, on demokraadid, ja sellepärast annavadki rahvale, teatavale kihile, omaabi ja isetegevuse korraldamiseks võimaluse. Aga kas see on demokraatlik põhimõte, kui teie ühest tervest organismist osa välja kisute? Näiteks Prantsusemaal antakse õigus põllutöökoja valimistest osa võtta mitte ükski väikemaapidajatele, vaid ka põllutöölistele, aga mis teete teie? Teie seisukohad on ilmtingimata ebademo-

kraatlikud ja nad ei kannata demokraatlikkuse seisukohast üldse arvustust välja.

Aruandja J. Holberg (lõpusõna): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Peale selle kui käesoleva seaduse üle I lugemisel üle 17 tunni kõneldud, jääb mul vaevalt siia palju juurde lisada. Tahaksin kõigepealt tähendada, et nendest kõnedest, mis siin peetud, võib-olla 4 kõnet on asjalikumad olnud, mille kohta võib öelda, et need selle seaduse arutamise juures seda väärivad, et nende tõsist tähelepanu pöörata ja nende peale vastata. Siiski peab ütleva, et ka nendes 4 kõnes kerkivad ühed ja samad küsimused üles, ja neid küsimusi vaatlevad kõnelejad ühelt ja samalt seisukohalt. Need oleksid 4 põhjapanevat küsimust. Esimene küsimus, mis tõesti selle seaduseelnõu tuum ja sisu on, see on sunduslikkuse küsimus. Teiseks oleks küsimus valimise tsensuse äramääramise suhtes. Kolmandaks oleks — sundusliku maksustamise küsimus ja neljas küsimus oleks kartus politikategemise üle ja misugune see politikategemine on.

Kõigepealt tahaksin tähendada, et kõnelejad on siin rääkinud ja sellega mitte rahul olnud, et ei taheta mingeid parandusi käesoleva seaduse juures ei komisjonis ega siin vastu võtta. Pean tähendama, et siin mõistetakse sõna „parandus“ teisiti, kui seda harilikult seaduste vastuvõtmise ja arutamise juures on mõistatud. (V a h e l h ü ü e.) See on teine küsimus. Ma saan sellest sõnast „parandus“ nii aru, et seadus jääb eksisteerima nii, nagu ta esitatud üldistel alustel. (V a h e l h ü ü e.) Seal sugugi põhimõttelikult ei muudetud seadust ära, aga siin tahetakse „paranduste“ all mõista, et lüüakse uuesti uuel alusel täiesti teine statuut üles. Sest mis on käesolev seadus? See on avalikõiguslik statuut, riiklik avalikõiguslik asutus. Kui meie seda statuuti parandame ja muudame ja endisest konstruktsioonist enam midagi järele ei jää, siis ei ole see enam parandus, vaid siis kerkib uus asutus selle asemele, nii et seda sõna „parandus“ ei saaks sugugi tarvitada. Opositsiooni tegelesed, kes seaduse vastu rääkisid ja ettepanekuid tegid, tahtsid uut seadust ja asutust luua, millega midugi need, kes seadust pooldasid, ei saanud rahul olla.

Edasi tõsteti üles sunduslikkuse küsimus. See ei ole õige, nagu ei oleks komisjonis seletatud nende poolt, kes seadust pooldasid, mispärast sunduslikkus peab olema. Nagu iuba tähendati, on praegune majanduslik elu arenenud nii, et poliitilistest esitustest riigielu arenemisel ja üksikute majanduseelus tegutsevate kihtide kaitseks vähe on, peavad veel üldisele poliitilisele esitusele abiks olema kutseesitused,

ja need võivad kasulikult ning otstarbekohaselt töötada, kui kannavad sunduslikku ja avalikõiguslikku iseloomu.

Teiseks olgu tähendatud, kui meie ei oleks sunduslikku ja avalikõiguslikku iseloomu omaks võtnud, siis ei oleks tarvis olnud niisugust kallist ja keerulist aparraati luua, sest meil on vabu, eraõiguslikke ja seltskondlikke asutusi küllaldaselt büroode, klubide ja seltside näol. Aga tegelik elu on näidanud, et need ei anna küllalt tagajärgi. Praegune elu nõuab rohkem, nii et peab selle majanduseharu jaoks, mille esitust meie praegu loome... (V a h e l h ü ü e.) Kui suuri tagajärgi kaubandus-tööstuskoda on andnud, selle üle seletusi anda kalduks praegusest teemist kõrvale. Üht tahaksin siiski öelda, et kui kaubandus-tööstusministerium ära kaotati, siis põhjendas härra Kalbus seda sellega, et ministeriumi ei ole tarvis ja et kaubandus-tööstuskoda täidab neid ülesandeid suurepäraselt. Igatahes teie hindasite seda väärtust niipalju, et ta võib ministeriumi ülesandeid täita. (V a h e l h ü ü e.) Igatahes pool võiks Põllutööstusministeriumis kokku tõmmata minu isikliku arvamise järele vabalt, kui põllutöökoda tegevusse astub. (V a h e l h ü ü e.) Isegi üle poole võib. Peab tähendama, et kui siin astub niisugune põllumeeste eneste poolt valitud ja organiseeritud organisatsiooni esitaja nende ülesannete teostamiseks, mis praegu põllumajanduse osakonna peale on pandud, siis saavad sellel teisel ja palju suuremad tagajärjed olema, kui siis, kui seda täidavad valitsuse agendid.

Edasi tuleks maksustamise küsimus. Selle kohta ma juba tähendasin, kui ma ette kandsin seaduse sisu, mispärast see maksustamine on sunduslikuna mõeldud. Tahtsin niipalju tähendada, et siin ette toodud makse maksavad need, kellel ei ole teatud maaüksuse juures valimisõigust, see tähendab, väiketalu on paljude isikute vahel jaotatud, ning siis omanik või kasutaja ei saa niipalju osasid, et saaks 5 ha täis. Praegusest redaktsioonist võib seda järeldada. Mina tahan II lugemisel teha vastavad parandused. Esialgu, komisjonis, ei olnud meie arvamise järgi see nii suur arv, et see oleks saanud koja iseloomu ja konstruktsiooni peale mõju avaldada. See oleks olnud väga väike arv.

Mis sellesse puutub, et omanik oleks pidanud ülekohtuselt maksma, siis peab tähendama, et omanikul ei oleks tulnud maksta. Ülekohus oleks olnud ainult kasutaja vastu, sest omanik oleks vana kombe järele pannud maksu kasutaja peale, ja see oleks pidanud harilikule kinnisvaramaksule juurde maksma. Meie teisiti ei saanud teha. Kui tahtsime, et see lahutamata osa liikumatavara maksust on, siis

pidime võtma aluseks maksustamise üksuse, see tähendab maaüksuse. Teisiti ei saa praeguste finantspoliitiliste vaadete järgi siduda seda isiklike ügustega maksu. Edasi fantaseeriti siin väga palju ja räägiti politika üle, kas see koda ei satu üheks riistaks või võitluseabinõuks politikategemiseks ühe või teise erakonna käes. Pean tähendama, et seda sõna „politika“ mõisteti valesti. Kõigepealt pean tähendama, et koda ei või saada parteipoliitiliseks tööriistaks selle läbi, et tal ei ole mingit võimu, ta on ainult puhtmajanduslike ülesannete jaoks loodud. Sellest võime järeldada ja võime öelda, et kogas tehakse ainult ja tingimata majandusepoliitikat ja just põllumajandusepoliitikat. Meie teame, et põllumajandusepoliitika on ühesugune, vaba igasugusest parteipoliitilisest mõjust, ja et seal võivad ainult ühesugused vaated olla, vaatamata sellele, missugusesse erakonda inimesed kuuluvad.

Üks kõneleja avaldas kahtlust, et kuni 5 ha suuruste maatükkide omanikkude hääled saavad sotsialistid ja suuremate kui 5 ha maatükkide omanikkude hääled saavad põllumeeste kogud, ning teistele poliitilistele parteidele ei jää mitte midagi järele. See vaade on täitsa ekslik. On ju selge, et alla 5 ha suurusel maal elavad inimesed on meile hääletanud ja peale 5 ha — on sotsialistidele hääletanud. See on nende inimeste poliitilise südametunnistuse asi olnud. Ega ometi seeläbi ei muutu olukord sarnaseks, et kui nad on sattunud majanduslikku kutseesitusse, et siis peavad hääletama teistele poliitilistele erakondadele, kui nad seda enne on teinud. See on ekslik arusaamine.

Need on need neli põhjanevat küsimust, mis siin kõige rohkem vaieldi on esile kutsunud. Selles maksustamise asjas tulevad teatud erandid ette.

Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

4. Käitise tööliskonna asutiste seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Klement: Austatud Riigikogu liikmed! Selle elnõu I lugemisel ei kavatse ma peatuda elnõu sisu juures, veel vähem seda refereerida. Ei kavatse peatuda ka nende paranduste juures, mis üldkomisjon käesoleva seaduseelnõu juures teinud, seda juba sellepärast, et komisjoni arvamus ja komisjonis väljendatud seisukohad üksikute paragrahvide kohta on leidnud

väljendust elnõu seletuskirjas. Ma tahtsin ainult teha mõned üldised märkused selle elnõu puhul.

Majanduslikud ja sotsiaalsed vahekorrad, mis päev-päevalt keerulisemaks lähevad, sunnivad otsima endi rahuldamiseks ikka uusi ja uusi teid. Tänapäeva elus ei saa omale ette kujutada majandust ilma kõigi tootvate jõudude koostööta. Ei ole mõeldav tänapäeva tööstus nõnda, et tööandja, ettevõtja, omas tööstuses ainuvalitseja on, vaid tööstuse edukaks arenemiseks on vaja kõigi tootmisprotsessis esinevate tegurite koostööd. See põhimõte on ammu teoorias ja praktikas tunnustamise leidnud, ning seda tuntakse majandusedemokraatia nimetuse all. Majandusedemokraatia idee on leidnud väljendamist aastakümneid tagasi sotsialistlike teadusemeeste poolt ning tööliste ametiühingu liitude kongressidel, kuid ka kodanlikud teadlased ütlevad, et majandusedemokraatia ei ole utopia, vaid on teooria, mille praktilisele käsitamisele on asutud ja mille arenemist tänapäev jälgitakse.

Nimetaksin siin Müncheni ülikooli majanduseteaduskonna professorit dr. Adolf Weber'it, keda peetakse üldiselt vaenulikuks tänapäeva töölisliikumisele. Ta kirjutab: majanduslik ühistöö ei ole antisotsiaalne nähe, vaid sotsiaalne selle sõna tõsisel mõttes, see pole utopia, vaid reaalne paratamatus, millest mööda ei pääse. Teine kodanlik majanduseteadlane doktor Stolzmann kirjutab: „Ettevõtte on feudum, mitte individumi allood, ei üksik-ettevõtja ega üksiktöölise oma.“

Need seisukohad on leidnud väljendamist paljude teiste teoreetikute poolt, nii professor Naphtali, Zwing ja palju teisi.

Sellele majandusedemokraatia idee lähemale astumiseks on Lääne-Euroopa ja ka Ameerika riigid astunud terve rea väga põhjanevaid samme.

Nii näeme, et majanduseelu arendamisel on töölised juurde kutsutud pea igalpool. Selleks on terves reas Lääne-Euroopa riikides asutatud tööliskogud, kas puhul kujul, nagu Austrias, või pariteetlikul alusel, nagu Belgias ja Hollandis. Edasi on loodud majandusenõukogud, kuhu osa võtma kutsutud töölised, tööandjad ja tarvitajad. Sellele majandusedemokraatia idee tugenevad printsipiilt ka tööliste komiteed või nõukogud, Saksa „Betriebsrat“. Need on asutised, mis on loodud ettevõtetes, vabrikutes või käitistes selleks, et kaasa töötada selle ettevõtte, vabriku või käitise arendamiseks, loomulikkude vahekorrad alalhoidmiseks ja loomiseks tööliste ja tööandjate vahel ning tööliste huvide kaitseks.

Oma alguse on niisugused tööliste asutised või nõukogud saanud Saksamaal

juba 1848. aasta revolutsiooni päevil, kus Frankfurdis üksikud parlamendi liikmed esitasid seaduseandlikule kojale tööliste komiteede seaduse. Tol ajal ei leidnud see seaduseelnõu seaduseandliku koja poolt vastuvõtmist, kuid vähem kui 20 aasta pärast, 1861. aastal, lõi vabrikant David Peters omal algatusel ilma seaduseandliku sunnita tööliste komitee või nõukogu, kelle ülesandeks oli tööliste ja ettevõtja vahel olla vahemeheks, kes pidi valvama määruste ja seaduste täitmise järele, mis maksma pandud tööliste kohta. Veidi hiljem, 1870. aastal, moodustati Saksamaal vabrikantide enda algatusel uusi tööliste nõukogusid ja 20 aastat hiljem, 1890. aastal, oli Saksamaal loodud juba üle 40 tööliste komitee. Ja seetõttu 1891. aastal 1. juunil esitati Saksa Reichstag'ile eelnõu, mille järgi tööliste komiteed oleksid saanud sundusliku kuju, kuid need Saksamaal sunduslikuks siiski ei saanud enne Saksa revolutsiooni üldiselt, vaid need pandi sunduslikult maksma mäetööstuste kohta 1908. aastal. Peale revolutsiooni ja ilmasõda tekkis see küsimus üles tööliste hulgas üheltpoolt, valitsuste juures teiselt poolt, kusjuures tarvidus tööliste nõukogude järele tundus eriti silmapaistvalt teravana, kusjuures oli vaja vabrikutes luua niisuguseid asutisi, kes tööliste esindajatena võisid kõneleda ja kellel valitsusevõimu kui ka ettevõtjate juures võimalus tööliste nimel esineda oli. Tööliste komiteed ei ole tundmatud ka Vene valitsuse ajal. 1903. a. seadusega loodi tööliste komiteed Venemaal, vastavad paragrahvid leiduvad Tööstusliku töö seaduses, §§ 202—209. Nende järgi antakse ettevõtjatele või vabrikantidele õigus vabriku inspektori loal luua vabrikutes tööliste nõukogusid, kes vahekordi tööliste ja tööandjate vahel aitavad lahendada. Pealesõjaaegses seaduseandluses on tööliste nõukogud läbi viidud järgmistes riikides: esimene riik, kes käitisetööliste nõukogud ellu kutsus, oli Austria, seadusega 15. maist 1919. a.

(Koosolekut asub juhatama teine abiesimees **R. Penno**.)

Temale järgneb Saksamaa 18. jaan. 1920. a. seadusega, Tšehhoslovakkia 25. veebr. 1920. a. seadusega mäetööstuse kohta ja 12. augustil 1921. a. teiste tööstuste kohta; Luxemburg 16. apr. 1919. a. seadusega kaotas vahepeal tööliste nõukogud ära, kuid kutsus nad uuesti ellu 25. mai 1925. a. seadusega; Norra 23. juuli 1920. a. seadusega; Hollandis ja Rootsis on praegu küsimus otsustamisel. Ka Jaapanis on küsimuse uurimisele asutud. Inglismaal käitisetööliste nõukogude kohta seadust ei ole, kuid seal täidavad nende ülesandeid ametiühingud. Ameerika Ühisriikides on viimastel aegadel ka seda küsi-

must arutatud. Vabrikute arv, kus töölistenõukogud vabrikantide enda algatusel ellu kutsutud, on Ühisriikides üle 1.000. Endine Vene seadus, mis maksma pandud 1903. a., muudeti 1917. a. selles mõttes, et komiteede asutamine ei sünni vabrikantide algatusel, vaid et töölisel ise seda moodustada võivad. Umbes samadel alustel anti välja Eestis uus töölistevanemate seadus 1919. a. Sellega on töölistenõukogude seaduse iga meil juba 28 aastat pikk. Rahvusvahelistel konverentsidel on tööliste nõukogude küsimus üles tõstetud Praaha sotsiaalpoliitilisel kongressil 1924. a., kus seda väga soojalt kõikidele maadele soovitati. Saksa valitsus tegi 1925. a. rahvusvahelisele tööbüroole ettepaneku, välja töötada konventsiooni kava riikidele vastuvõtmiseks ettepanemiseks. Seni kahjuks ei ole rahvusvaheline tööbüroo selle küsimuse juurde asunud.

See kokkuvõte näitab, et käitise töölistkonna asutised kuidagiviisi ei ole meil uued ja esmakordsed, vaid et neil on seljaga õige pikk ajalugu, ja ajalugu, mida on kiitvalt tunnustanud oma kirjutustes terve rida tunnustatud teadlasi, muu seas sakslane Schmoller, Itaalia teadusemees Brentano ja teised. Kui vaadelda arutusel oleva seaduse arenemist meil, siis võiks küll öelda, et see seadus, mida praegu üldkomisjon Riigikogule esitab, omab võrdlemisi pika eelajaloo, ning ei saa kuidagiviisi öelda, et siin järsult toimitud on, vaid siin on mindud samm-sammult, ja võrdlemisi pikkade etappide järgi uutele ja rohkem väljaarenenud seisukohtadele asutud.

Kui nüüd võrrelda praegu arutusel olevat seadust lühidalt nende seadustega, mis maksmas välismaal, siis pean ütleva, et meie seadus omalt ulatuselt üheltpoolt, teiselt poolt aga ka töölistenõukogu võimupiiride ja ülesannete suhtes mõnes osas taha jääb. Nii on Kesk-Euroopa vastavas seaduseandluses, nimelt Saksa ja Austria seadustes, ette nähtud, et suuremates ettevõtetes võivad töölistenõukogud saata kaks esindajat vabriku revisjonikomisjoni liikmeiks, kust nad täieõigusliku liikmena osa võtavad, ning seega vabriku ja ettevõtte tööga täiel määral kursis on. Meie eelnõus seesugust õigust nõukogudele antud ei ole. Meie eelnõu on selles osas rohkem lähemal Tšehhoslovakkia ja Luxemburgi seadusele, millistes ka neid õigusi ei leidu. Edasi on Saksa ja Austria seaduste järgi õigus töölistevanemaid valida käitistes, kus vähemalt 5 töolist, meil on selleks alammääraks 25. Välja arvatud õigus, osa võtta ettevõtte juhtimisest oma esindajate saatmisel vastavatesse komisjonidesse, on meie seaduse järgi nõukogude võimupiirid enam-vähem võrdsed Lääne-Euroopa seadustele.

Kui nüüd sellelt seisukohalt küsimust vaadelda, kas on nõukogud oma ülesande täitnud, siis pean ütlemä, et vastav kirjandus, mis on olemas Saksa ja Austria nõukogude kohta, on andnud nende suhtes jaatava otsuse. Professor doktor Adler, kes eriti Austria käitise-nõukogude arenemist on silmas pidanud, omas kirjutises, mis avaldatud rahvusvahelise tööbüroo väljaandes, toob nende kohta kiitva otsuse ja ütleb, et eriti neid ülesandeid, mis puutuvad tööliste endi olukorra parandamisesse, sotsiaalvahekordade parandamisesse, samuti järelevalve korraldamisse sotsiaalalal j.n.e., on täitnud nõukogud väga hästi. Sedasama toonitavad ka Saksa tööministeeriumi ülevaated. Dr. Birl-Mathias, keda ka ei saa eriliseks töölistesõbraks pidada, vaid kes kodanliku ilmavaatega on, toonitab, et tööliste nõukogudeta Saksa tööstus nii rahulikult poleks areneda saanud, kui võrt seda siamaani on suudetud. Selle otsuse annab ka Müncheni ülikooli professor dr. Weber. Meie teame, et Saksamaal 1919. aastal, kui töölisnõukogu seadus — Betriebsrätegesetz — arutusel oli, umbes samasugused vastolud, umbes samasugune torm, kui nii võib nimetada, lahti läks, nagu seda meil jälgida võis selle paari kuu jooksul, kus seda seadust Riigikogus ja komisjonides arutati. Saksa seaduse arutamisel läks asi niikaugele, et seaduse II lugemisel Saksa Reichstag'is tuli 2—3 korral ette Reichstag'i hoone ees veriseid kokkupõrkeid. Ajakirjandus jagunes kahte leeri, (V a h e l h ü ü e.) kusjuures eriti vabrikute esindajate poolt selle peale juhiti tähelepanu, et töölisnõukogu ei või tuua häid tagajärgi, et nad ei saa kaasa aidata tööstuse arenemisele, ei saa aidata parandada tööliste ja tööandja vahekordi. Need kartused olid Saksa tööandjate leeris väga teravad ja neist kirjutati palju. Ka käesoleva seaduse arutamise puhul Eesti Riigikogu üldkomisjonis toodi meie ajakirjanduses rida kirjutusi, kus öeldi, mõnikord õige teraval toonil, et selle seaduse tulemus muud ei ole, kui halba sünnitada, tööstuse arenemisele halba mõju avaldada. Sedasama avaldasid suusõnaliselt mitmel korral töösturite esindajad nii Riigikogu komisjonis kui mujal. Kõrvutades seda momenti, mis oli Saksamaal käitisevanemate seaduse vastuvõtmise ajal, meie seaduse arutamise momendiga, siis on siin teatav ühtlus olemas. Vastaseid seadusele oli palju Saksas, neid on ka meil, kuid Saksamaal on seadus 10 aastat või rohkem maksnud ja ei ole kellelegi tulnud meelde esineda ettepanekuga, seda seadust muuta või põhjalikult parandada. Samuti Austrias, kus ka need kartused vähemad ei olnud, ei ole selle seaduse muutmist nõutud. Ja ma tahaksin arvata, et kui Saksa-

maal selle seaduse tulemused sarnased oleksid olnud, et nad majanduse arenemisele oleksid olnud kahjulikud, siis Saksa ja Austria valitsused ei oleks küll viivitanud selle seaduse kaotamisega. Seda ei ole aga tehtud. Austrias ei ole viimaste aastate jooksul sotsiaal-demokraatidel kunagi võimalust olnud valitsuse juures olla, vaid seal on olnud mehed, kellel töösturite huvid rohkem südamel, kui tööliste huvid, ometi ei ole sealtpoolt seaduse muutmist mitte nõutud. See tahaks tagada seda, et need kartused, mis üles tõsteti, on olnud põhjendamatud. Ja nii kui dr. Weber ja dr. Emmanuel Adler kirjutavad, suur osa Saksa ja Austria tööstureid ise peavad tunnustama, et üldise tööstuse edenemise huvides ja üldise rahu huvides käitistes on töölistevanemad ära teinud väga suure töö, ja et tööstused vist küll ilma selle instituudita ei oleks saanud elada ja areneda nõnda, nagu seni arenenud on. Sellepärast tahaksin ma siit öelda, et need kartused, mis meil üles tõstetud, ja need teravad artiklid, mis ajakirjanduses avaldatud, — millised tihti vähe põhjendatud olnud, ja pehmelt öeldud, asjatundmatult argumenteeritud, samuti etteheited, et ei taheta majanduslikku rahu saavutada, vaid ümberpöörduvalt, majanduslikku lõhkumist, et valitsus kui ka Riigikogu koalitsiooni rühmad lõhkumisele välja lähevad j.n.e., tohiksid täiesti põhjendamatud olla. Seda vähemalt on näidanud täiel määral nende riikide praktika, kus need seadused maksvad on, ja meil ei ole põhjust kuidagi viisi arvata, et olukord, mis samasugustel juhtudel teistes riikides aset leidnud, meil samuti olla ei saaks. Need nõukogud on olnud mujal riikides selleks, et vahekorda parandada, et seda suurt tootvat gruppi, tööliskonda, lähemale tuua mõningate alade juhtimisele tööstuses, ja see ei või negatiivseid tagajärgi anda. Need tagajärjed peavad olema positiivsed.

Need on lähtekohad, mis on üldkomisjonil ja ka Vabariigi Valitsusel, kes selle seaduse esitas Riigikogule. Ma tahaksin meelde tuletada üht lauset, mida härra Riigivanem ühel läbirääkimisel selle elnõu puhul tähendas. Ta ütles töösturitele, kes selle elnõu vastu olid, umbes järgmist: Teie, töösturid, vaatate küsimust ainult tänapäeva seisukohast, sügava poliitilise rahuaja seisukohast, kuid peate teadma, et see rahuaja seisukord alati ei pruugi kesta, vaid ka teatud hõõrumised aset võivad leida ja siis on nende nõukogude olemasolemine tarvilik. Ma tahaksin sellele juurde lisada omalt poolt, arvan, et ma Riigivanema poolt avaldatud mõtteid teisiti ja valesti ei tõlgitse —, et nende nõukogude olemasolu on hädavajalik, mitte ainult poliitiliselt rasketel aegadel, vaid et need vajalikud ja rahvama-

janduse arenemisele kasulikud on ka majanduslikult rasketel aegadel ning võivad tuua kasu meie tööstuse arenemisel üldse. Kordan veel: tänapäev ei saa vaadata töölistele ainult kui käskudetäitjale, vaid tema on tunnustatud kui üks tootev jõud.

Üldkomisjon on selle eelnõu põhjalikult läbi vaadanud oma üldkoosolekutel ja tervelt üheksal alamkomisjoni koosolekul. Arutamisel on osa võtnud kõigil koosolekutel niihästi töösturite esindajad kui ka tööliste ametiühingute nõukogu esindajad, kes oma arvamisi selle kohta on avaldanud, ja millised arvamised komisjon, niipalju kui võimalik, arvesse on võtnud. Eelnõus on tehtud mõned sisulised parandused, samuti ka terve rida tehnilisi parandusi. Ma ei tahaks nende juures enam peatuda, kuna nende kohta on seletuskirjas pikemalt seletusi antud. Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

M. J u h k a m: Härrad Riigikogu liikmed! Mul oli juhus juba tähendada, et meil viimasel ajal seaduseelnõude arutamisel on tarvitatud kahesugust mõõdupuud. Ühe liigi seaduseelnõude juures on tehtud järeleandmisi palju suuremal määral, kui teiste juures. Alles täna õhtul kuulsime vast I lugemisel vastuvõetud seaduseelnõu juures, kuis aruandja kriipsutas alla, et parandused, mis muudavad seaduse sisu ja süsteemi, on vastuvõetamatud. Arutusel oleva eelnõu juures üldkomisjonis ei käidud seda teed. Kui näha oli, et eelnõu läbiminemiseks esitatud kujul suuri lootusi ei olnud, siis loobuti võrdlemisi kergesti kaubandusest, pankadest, teenijatest j.n.e., ilma et siin mingit põhimõtetelikküsimust oleks tehtud. Muudatused ja parandused, mis teinud üldkomisjon selle eelnõu juures, on võrdlemisi suured, ja võiks öelda, et üldkomisjon, kui arvesse võtta ka tehnilisi parandusi, on teinud uue eelnõu. Aga teisest küljest pean ütleva, et parandused, mis üldkomisjon eelnõusse tõi, ei olnud seaduseelnõule kahjuks, sest need on võetud õhtu-Euroopa seadustest.

Ei saa eitada, et peale komisjoni liikmete ja asjatundjate nägi eelnõuga palju vaeva aruandja. Aruandjal ei puudunud tahet eelnõu arvustajate väidetes süveneda ja sealt tarvilisi järeldusi teha. Selle seaduseelnõu aruandja valis üldkomisjon õnnelikult. Vastasel korral oleks olnud küsitav, kas eelnõust oleks saanud seadus.

Mulle näib, et 1919. a. määruse ja praegu arutuseloleva seaduse vahel sisulist vahet ei ole. Aga loomulik, et arutusel olev seadus on selgem ja paremini läbi töötatud. Kui 1919. aasta määruse peapuuduseks oli, et puudusid sanktsioonid,

siis arutusel olevas seaduses on need olemas. Ja need anti mõlemale asjaosalisele. Komisjonis tekkis kahtlus, kas praegusel suurte majanduslikkude raskuste ja terava kriisi ajal on sünnis silmapilk seaduseelnõu maksma panma. Seda kartust jagas osalt ka meie rühm. Nähtavasti annab seadus küll sotsialistidele teatavaid välja-vaateid organiseerimiseks. Aga sellepärast ei ole meie rühm seaduse vastu, ja meie hääletame selle seaduse poolt.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalse vaheajata I ja II lugemise vahel.

5. Õppe- ja kasvatustöö ülevälve seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. U s a i.

Üldkomisjoni kaasaruandja A. M e k k a r t.

Aruandja A. U s a i: Põhiseaduse § 12 järgi kuulub õpetuse andmine riigi ülesannete hulka. Vastavalt sellele tuleb välja anda eriline seadus, kus oleksid ära määratud need asutised, organid ja isikud, kes seadust teostavad. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduses on ette nähtud need ülesanded, kuid ei ole üksikasjalikult ära märgitud asutused ja isikud, kes peaksid seadust teostama. Sellepärast oleks vajalik eriseadus välja anda, kus organid ette nähtud, kes ülevälvet õppe- ja kasvatustöö alal teostavad. Selles mõttes esitati käesolev seaduseelnõu. Haridusekomisjon vaatas seaduseelnõu läbi ja ühines Vabariigi Valitsuse motiividega. Komisjoni poolt on tehtud mõned vähemaulatusega parandused, mis seaduseelnõu seletuskirjas üksikasjalikult loetletud.

Üldkomisjon vaatas ka omalt poolt selle seaduseelnõu läbi ja tegi rea parandusi. Üheks suuremaulatuselise paranduseks oli komisjoni poolt see, et maa- ja linnakoolivalitsuste asemele võeti maa- ja linnavalitsused. Haridusekomisjon ei ühinenud selle parandusega, küll aga võttis mõned teised parandused vastu. Pean tarvilikuks siinkohal öiendada, et seaduseelnõu seletuskirjas on tekkinud viga, nimelt on öeldud seletuskirjas, et üldkomisjoni ettepanekuga § 19 kohta haridusekomisjon ühineb, kuna peab olema „ei ühine“.

Haridusekomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Kaasaruandja A. M e k k a r t: Üldkomisjoni seisukohad on ära toodud seaduseelnõu seletuskirjas, ja sellepärast mina neid seisukohti siin pikemalt refereerima

ei hakka, kuid ühtlasi pean tähendama, et üld- ja haridusekomisjoni seisukohad lähevad mõningais asjus lahku. Üldkomisjon muu seas jättis igalt poolt välja sõna „koolivalitsus“, redigeerides seadust selleta. Üksikasjalikud selle põhjendused kannan ette seaduse teisel lugemisel.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

6. Õppejõudude teenistuse seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Hermann: Õppejõudude teenistuse seadus määrab õppejõudude teenistuse alused, nende õigused ja kohused. Seni õppejõudude teenistuse seadus puudus ning käesolevas seaduses käsitatud küsimusi lahendati osalt mitmesuguste õppeasutiste seadustega, osalt Riigiteenistuse seadusega, osalt määrustega. Et see olukord loomulik

ei olnud, oli selge, kuid vähesed kogemused õppetöö alal ei võimaldanud varem vastava üldise seaduse maksmapanemist. Alles nüüd, peale üle 10 aasta kestnud õppetöö kujunemist, osutus see võimalikuks, ja võib loota, et käesoleva seaduse põhijooned küllalt elulised on ning kauemaks ajaks püsima jäävad.

Seadus on üksmeelselt haridusekomisjoni poolt vastu võetud ja haridusekomisjoni seisukohad on väljendatud seaduseelnõu seletuskirjas. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

(H ü ü d e d : L õ p e t a d a !)

J u h a t a j a : Kuulen ettepanekut, koosolek lõpetada.

(H ä ä l e t a t a k s e .) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 23.05 min.

Õ i g e .

K i n n i t a n .

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).